

MÁSODIK RÉSZ.

U r v a c s o r a i a k.

[Az *Urvacsora*, mint Jézus halálának szent emlékjele, egyházi törvény — *canon* — és ezen alapuló közgyakorlat szerint, az anyaegyházak híveinek évenként négyszer szolgáltatik ki a templomokban, a hajdan ugynevezett *sátoros* vagy nagy ünnepeken: karácson, husvét, pünkösöd első napján és a Szent Mihály napját megelőző vasárnapon, s ha ez vasárnapra esik, ugyanakkor a délelőtti rendes isteni tisztelet alkalmával.

Az Urvacsora anyagát teszi a szokott módon készült s kis négyszögű falatokra vágott kenyér és természetes állapotban levő bor, amaz jelképezi az Ur Jézus megtörtett testét, ez kiontatott vérét. Az urvacsorai ünnepély lényegét alkotja az ének, alkalmi beszéd és ima. A kiszolgáltatás alakja és a szertartás rendje ez. Miután a szolgáló lelkész a rendes isteni tiszteletet elvégezte, az ezt berekesztő gyülekezeti éneklés (esetleg karének) után, kilép a templompiacz közepén levő ugynevezett «*szent asztal*» mellé, ott az ünnepélyhez alkalmazott rövid beszédet — *Agenda* — tart, azután híveit áhítatosságra hiva fel, szintén alkalomszerű imát mond, melyet a «*Mi Atyánk*»-kal zár be s ekkor elkezdődik az urvacsora-osztás. Legelsőbben a szolgáló pap vesz kenyeret s azután adja hallgatóinak; a borból is előbb ő iszik s ugy adja híveinek. Ennek folyama alatt alkalomszerű rövid versszakokból álló «*Dicséretek*» éneklése közben, miután a templom piaczára a szokásos rend szerint előbb a férfiak, azután a nők, az egyházak népességéhez képest több csoportban körben kiállván: a szent emlékjelekben

részesültek, vagy egyházi kifejezés szerint, az *Urvacsorát felvették*, a pap mindenik körrel külön-külön egy külön szövegű rövid imát mond el, minek végeztével a hivek egyes körei egymásutáni rendben helyeikre visszamenvén, a férfiak állva, a nők leborulva rövid csöndes áhítatoskodás után leülnek. Az éneklés a szent emlékjelekkel már éltek részéről folyvást tart. Miután az egész közönség élt Urvacsorával, a lelkész ismét imát mond, melyet a «*Mi Atyánk*»-kal s az ugynevezett «*Megáldás*»-sal zár be, a miben a hiveket a szent vendégség komoly jelentőségére még egyszer figyelmezteti, a keresztény szeretetet és igaz kegyességet nekik ismét hathatósan lelkükre köti, ünneplésükre áldást kér Istentől s így bocsátja el.

A leányegyházakban az Urvacsora kiszolgáltatása a mondott nagy ünnepek másod napján s ha ez elhárithatlan akadályok miatt nem lehetséges, az ünnepekre következő vasárnapon történik.

Betegek minden időben élhetnek Urvacsorával; kiszolgáltatási módja az elébbi, csak hogy azok állapotához képest itt a beszéd és ima még rövidebb, esetleg az ilyenkori Urvacsora-adás csak imával is elvégezhető].

A) Általánosak.

I.

Mt 26, 29

«*Nem iszom többé e szőlőtőnek gyümölcséből mind ama napig, melyen újból iszom veletek az Istennek országában*». A fájdalom alatt meghajlott, de meg nem tört reményü, Istenben bizó lélek nyilatkozata ez, Keresztény Atyámfiak! melyben az Ur Jézus utolsó emlékezetes vacsorájakor keble egész világot feltárja s gondolatainak és érzelmeinek tengerét önti ki szeretett tanítványai előtt. Ugy képzelem én a halálhoz készülő mester e nyilatkozatát, mint a felhőktől elborult eget, melynek azonban napfelőli kékes nyílásán szivárvány-szinek pompája ragyog át, mutatva, hogy ama sötét takarók megett is ott van a világejtető nap; vagy mint egy a tengeren hánykodó hajót, mely maga gyakran alá-alá süllyedez, de árboczfája még mindig kilátszik a habokból s kormányosa vész és

vihar között hittél és reménnyel evez a part felé. Oh mi másként érzünk és gondolkozunk mi, ha szerencsénk napja elborul, s életsajkánk a szenvedések és fájdalmak hulláma alá jut! Oh mi hamar elveszítjük hitünket és reményünket, ha az Ur próbára tesz, ha kezünkbe adja ama keserű poharat, melyet nekünk is gyakran meg kell izlelnünk, míg a földön bujdosunk, e szírtekkal és sivatagokkal teljes vándorpályán, hol öröm és bú, siker és csalódás, apró élmények és nagy sorscsapás, mint az áprilisi nap gyorsan váltják fel egymást s ha reggel napfényre ébredünk, nem tudjuk: vajjon a délnek lesz-e melege, vajjon az estve nem hoz-e számunkra hideg, komoly gondokat vagy tán örök éjt — a búbánat és keservek, a fájdalom és halál éjjelét! Jussanak csak eszetekbe azok a pillanatok, midőn szenvedtetek, midőn hiába fáradtatok és küzdöttetek, midőn barátaitok megsértettek s ellenségeitek üldözőbe vettek, midőn nemes törekvéseitekért kigunyoltak s reményeitekért száanalommal találkoztatok; midőn betegen feküdtetek vagy magatok virasztottatok kétségbeesetten kedves betegetek ágya mellett; midőn véres veritékkel szerzett vagyonotokban kárt vallottatok vagy sziveteknek szeretteit koporsóba zártatok s könyzapor közt sírba tettétek — jussanak eszetekbe élteteknek im e válságos pillanatai s bizony, bizony pirulva lesztek kénytelenek megvallani, hogy nem egyszer vettétek magatokat észre azon, hogy hitetek s Istenben való bizodalmatok ingadozik, hogy lelketeknek tépelődései és küzdelmei közepette hajlandók voltatok kétségbe vonni a Gondviselést is, mely nélkül ember, élet és világ kevéssel érnek többet, mint a gyermek homokba épített házai, melyeket czél nélkül alkot és ront el, mint a kis lányka bábjátékai, melyeket ideig-óraig velök mulatás után utoljára összetör. Kérdelek Atyámfiai! nincs-e most is, midőn az Ur szent házában, szine előtt álltok, midőn im e szent asztlálhoz készültök: nincs-e a kételynek legkisebb árnya is lelketekben? nem érzitek-e, mily gyenge kebletekben a hitnek világa? van-e közöttetek csak egy is, a ki, ha tudná, hogy mint Jézusnak egykor, ez lesz utolsó vacsorája, elmondhatná vele, avval a léleknyugalommal, avval az Istenben való bizalommal, melylyel ő mondotta: «Nem iszom többé e szőlőtőnek gyümölcséből mind ama napig, melyen újra iszom veletek az Istennek országában».

De ime, én mind hitről és reményről, Istenben való biza-

lomról és gondviselésről beszélek, mintha nem ismerném korunk amaz irányát, melynek tana szerint az emberiség közjelszava az ismeret és tudás, s míg az anyagiakat, a hasznohozó dolgokat lázas ingerültséggel keresi, kutatja s megszerezni igyekszik: addig a lélek ama titokteljes létszervét és életmunkásságát, mely egy láthatatlan, szellemi országra útal, az embernek egy fensőbb rendeltetésre hivatását mutatja, alig méltatja figyelmére. Jól ismerem én, Keresztény Atyámfiak! ez irányt is, s a mennyiben arra törekszik, hogy az ember értelmi és szellemi tehetségeit a lehetőleg érvényesítse, szivemből üdvözlöm és nagyra becsülöm; mert meg vagyok győződve arról, hogy az Isten képeinek mi rajtunk egyik legszebb vonása a tudás, és soha sem tudok kibékülni avval a gondolattal, hogy Isten azért üzte volna ki az első pár embert a paradicsomból, mert többet akartak megtudni, mint a mennyit már tudtak; de másfelől érzem azt is, hogy bár mennyire terjedjen a tudás és ismeret köre, bár meddig behatoljon a kutató ész a világ és élet titkaiba, még mindig maradnak felfödözetlen helyek, mindig maradnak kérdések, melyeket csak egy ismeretlen lény föltételezésével vagyunk képesek megfejteni, s ezért nem tudom, nem is akarom ellökni magamtól a vallásos hitet; mert tudom, hogy a bölcsészet és természettudományok sok igazsága is, melyet ma büszkén vall magáéinak az emberiség, egykor szintén mint sejtelmek és hívés tárgyai éltek a jobbak, az előtörők lelkében; nem tudom, nem is akarom összetörni azt a szent lánczot, mely a földet az éggel, az embert Istennel összeköti, mert ennek egyes szemeihez kapcsolva eszméimet s elmém gondolatát, juthatok fennebb és fennebb a végtelen tökély eszményi célja felé.

Valóban, Keresztény Atyámfiak! én nem képzelek szerencsétlenebb állapotot, mint a ki hit és reménység nélkül él a világon. S ha ma nagyobb a sors ellen zugolódók száma, kiket a fájdalom és nyomor megtör s kik mindennapi kenyerök megszerzése gondja miatt is kétségbe esnek, kik csak addig becsülik az életet, míg az örömet nyújt s szivök nem is ismert keserüséget és csalódást; kiknek oda van bátorságuk, mihelyt akadályra találnak s készebbek önmagukra gyilkos kezöket emelni, minthogy azokkal bátran szembeszálljanak s inkább küzdve haljanak meg, mintsem gyáván megszaladjanak; ha — mondom — ezeknek száma ma nagyobb, mint ezelőtt volt, ennek oka nemcsak abban van, hogy a

mai társadalomban az egyén helyzete szerfelett megváltozott, az életviszonyok megnehezedtek, az önfentartás gondjai nagy erőfeszítést, súlyos és sok kötelesség teljesítését kívánják, a szükségek a vasúttal és gépekkel arányban rohamosan, villámsebességgel fejlődnek és szaporodnak s ezek csak rendkívüli munkával és fáradsággal kielégíthetők; hanem az okok egy része magokban az emberek megváltozott gondolkozásmódjában, modern életelveiben, igazi akaraterő hiányában és a jellem nem eléggé szilárdra fejlődésében van. Igen, Atyámfiak! ma az emberek között a tűrés erénye igen ritka, nélkülözni nem tudunk, a lemondást és önmegtagadást nem ismerjük, a munka megkésztetése helyett szükségünket kétszerezünk, ma a hitvány panasz és elcsüggedés nem pirit meg, az öngyilkos szájalom, nem erkölcsi roszulás tárgya. Elfogytak az erős polgári jellemek, a tűrést, kitartást és törhetlen munkásságot képviselő férfiak, kiknek az élet gondja kellemes, családjuk terhét hordozni gyönyör, kik büszkék arra, hogy sokaknak adtak életet és sokaknak tartják fenn életét! De egy más átka is van az emberiségnek Atyámfiak! hiányzik benne a vallásos érzület, egy fensőbb lényben való hívés, annak szeretetében és gondviselésében való azon bizalom, mely erőt ad és felemel, bátorít és vigasztal, az életet a szeretet miveivel teszi széppé s a halált a jövő élet reményének égi sugaraival ragyogja körül, hogy a koporsót is egy jobb lét hajlékának, a sirt egy új élet átvivő küszöbének tekintsük, hívén Jézus ama szavában, a mit halála miatt aggódó tanítványainak mondott: «*Én élek és ti is éltek!*»

Ne hagyjuk hát, Keresztény Atyámfiak! kialunni keblünkben a hitet, ezt az égi lángot, ne az Istenben való keresztényi bizalmat s Jézus biztató szavára sziveinket nyissuk meg készséggel. Ismereteinket öregbitsük, a tudomány igazságait fogadjuk el, de avval ne kecsse senki magát, hogy az emberi véges ész valaha kifürkészi az isteni véghetetlenséget s meghódítja a hit birodalmát. Ezt tenni soha sem fogja. A tudomány az lehet a hitre, a mi a tűz az aranyra nézve: megtisztíthatja a salaktól, de elégetni nem képes. Buzduljunk hitre különösen ma, midőn az Ur Jézus halálát hirdetjük, mert hit és remény nélkül e szertartásnak csekély a jelentősége, e nélkül az uri szent vacsora a léleknek nem lesz ama tápláléka, mely az élet küzdelmeire megedz s az igazságért, ha kell, erőt ad meghalni is. A hithez és remény-

hez csatoljunk munkás szeretetet, mely ezeket megtermékenyíti. Naponként annyi jót tehetünk, oly sok az alkalom, hol magunkat a valódi nemes és jó cselekedetekben gyakorolhatjuk: ne engedjük az időt haszontalan tova siklani, s mint az irás mondja: «*Áron is megvegyük a jó alkalmatosságot*». Szeressük mindenek felett az Istent, ki mindnyájunknak gondviselő atyja; szeressük embertársainkat, kikkel egyenlő e földi létünk s jövőendő rendeltetésünk; szeressük hazánkat, ezt az áldott jó anyát, mely ápol s egykor hantjaival takar; szeressük egyházunkat, ezt a sok viharral megküzdött kis hajót, melyben a lelkiismeret szabadságának lobogója alatt bizton és bátran haladhatunk a ker. vallás magasztos célja, a tökéletesség felé; szeressünk és ápoljunk minden közhasznu és jótékony intézetet, melyek az emberiség jólléteért, mivelődése és haladása előmozdítása végett hozattak létre; szóval: szeressük mind azt, a miért áldozni kell, mert a szeretet a legnagyobb áldozatot is megkönnyíti; kövessük ebben Jézust, kit éppen szeretete tett az emberiség megváltójává, s halála, melyről itt megemlékezünk, az önfeláldozó szeretetnek legdicsőbb példája.

Ily gondolatoktól és érzelmektől áthatva és így elkészülten járuljunk e szent asztalhoz, hogy annak méltó vendégei legyünk. Emelkedjék fel lelkünk, tisztuljon meg szivünk s így öltözzünk fel menyegzői ruhát, hogy lelkünk jegyese, Krisztus gyönyörködjen bennünk az ő vacsorájánál. Atyámfiái! imádkozzunk:

Isten! Jézus által megismertetett szerető Atyánk! Hatalmad és bölcsességed magasztalása közt, jóságod és szereteted érzetével, emberi és keresztényi kötelességeink élénk tudatában imádunk téged e nagy pillanatban, midőn szent Fiad halálát hirdetve, az általa szerzett uri szent vacsorában lelkünk buzgóságával részt venni kívánunk.

Hálával ismerjük el, oh Isten! hogy minden a mi jó és tökéletes, tőled származik, sőt a rosszakat is javunkra fordítod; mert megdorgálsz, tanítasz és jóra vezérelsz általok.

Neked köszönjük a keresztény anyaszentegyházat, melyben földi boldogságunk és mennyei üdvünk biztosítva van. Neked köszönjük e szent intézményt, mert alapítóját, Jézust, te ruháztad fel minden emberek feletti bölcsességgel és tettetd Urunkká és Királyunkká; te küldöttél általa isteni erőt, szent Lelket a tanítványoknak, kik nagy mesterök nyomdokiba lépve, hirdessék s győzelemre juttassák az igazságot.

Neked köszönjük, Atyánk! hogy a lelkiismeret szabadságát a máglyák tüze és börtönök békói által sem engedted kiirtatni az emberi kebelből. Ez juttatta szent vallásunkat is diadalra. Hála, örök hála

neked, hogy szabad lett a meggyőződés, szabad a hit tárgya és senki sem kénytelen lelkiismeretén erőszakot tenni.

És a midőn így, sok jóvöltidet elgondolva, magunkba szállunk, önként támad keblünkben kötelességünk érzete s azon önelhatározásunk, hogy ne csak szóban, a mi előtted nem kedves, de jó cselekedetekben legyünk hálás gyermekeid, a mikben te egyedül gyönyörködöl.

Miként feleltünk meg e tartozásunknak eddig, oh Mindenható! te jól tudod: nem számláljuk fel előtted sem jó, sem rossz cselekedeteinket; de inkább kérünk, ne tarts felettünk kemény ítéletet, s ha gyarlóságból vétettünk ellened és megszegtük parancsolatidat, bocsáss meg; újítsd meg rajtunk lelked erejét, hogy naponta jobbak, hivebbek és tökéletesebbek legyünk.

E végre, oh Isten! e szent vendégség által is állítsd elénk magas példányképünket, az Ur Jézust s indíts az ő követésére; mert hiszszük, hogy *«ő az út, az élet és igazság»* s csak a vele való szellemi egyesülés által leszünk méltó tanítványai, neked pedig, jó Atyánk! jó gyermekeid. Az ő nevében kérünk, hallgass meg. Mi Atyánk stb.

Urvacsoravétel között mondandó imák.

a) A gyülekezet férfiái kiállásakor.

«Tudjuk, hogy a bálvány semmi és nincs több Isten, hanem csak egy». E hitben imádjuk a te nevedet, menynek és földnek Ura! Oh cselekedd, hogy e hitért nemes harczunkat megharczolván, megtartassunk s magunkkal együtt megtartsuk azokat, a kiket nekünk adtál, az *igazságban*, mely kedvesebb minden áldozatnál s azokat, a kik ismeretére jutottak, szabadokká teszi. Amen.

b) Az ifjak kiállásakor.

«Egy az Isten, egy a közbenjáró, Isten és emberek között: az ember Jézus Krisztus». E vallomással áldozunk neked, oh Atyánk! ki szent fiad tudománya által minket igaz ismeretedre vezéreltél; egyszersmind kérünk, adj nekünk gyarapodást e tudományban, hogy világosságban járván, társaságunk legyen avval, ki ezt mondotta: *«Ha tökéletes akarsz lenni, tagadd meg magad és kövess engemet.»* Amen.

c) A gyülekezet női kiállásakor.

«Nekünk egy Istenünk van, amaz Atya, kitől mindenek vannak s mi is ő benne vagyunk». E hittel ragaszkodunk mi hozzád, oh legfőbb Valóság! életünk és sorsunk kormányzója! s könyörgünk: add a te békeségedet szivünk erősségeül, hogy indulatait minden

örizésnek felette megörizhessük s abban gyakoroljuk magunkat, hogy botránkozás nélküli lelkiismeretünk legyen mind előtted, mind az emberek előtt s hogy ékeskedjünk jó cselekedetekben, tudván: «hogy a hitnek szeretet által munkálkodónak kell lenni». Amen.

Imával kezdtük, Keresztény Atyámfiai! végezzük is avval áldozatunkat. Imádkozzunk!

Áldásnak örök kútfeje! Urunk, Istenünk! Buzgóságtól ihletve, kegyes elhatározásokkal borulunk le még egyszer előtted itt e szent helyen, hol lélekben a te szent Fiaddal, a kereszten elvérzett, de erkölcsileg dicső nagyságában ma is élő Ur Jézussal találkoztunk.

Oh Uram! mily boldogok vagyunk mi, hogy az Ur Jézus haláláról emlékezve, fájdalom mellett az öröm érzetének is könnyünkkel áldozhatunk, hogy ama nagy veszteséghez, melyet az emberiség szent ügye Jézusnak keresztre feszítettése által szenvedett, nagy győzelmek emléket köthetjük; mert bizony az Ur Jézus önfeláldozása alapja ma is minden kivivott nagyobbyszerű erkölcsi diadalnak.

Kérünk azért legjobb Atyánk, Istenünk! neveld bennünk e fájdalom- és örömteljes emlékűnnep által is erkölcsi tartozásink nemes önérzését. Tedd az uri szent vacsorával való élést mindnyájunkra nézve hatályossá az egymás iránti szeretet, kölcsönös egyetértés és bizalom fejlesztésében s add, hogy innen távozva se távozzunk el útaidról, az erény és igazság ösvényéről, hogy szent elhatározásaink teremjék meg bőven áldott gyümölcseiket künn az életben is.

Édes Atyánk, Istenünk! Sokan jelentünk meg ez ünnepre, de vannak most is, a kik lelki vagy testi fájdalom miatt nem jöhettek el szent házádba: adj részt ezeknek is ünneplésünk örömeiből. Gyógyítsd a betegeket, oszlasd el a borut a lelki fájdalomban szenvedők szivéről, a vallástalanokat pedig térítsd magadhoz, hogy ne tévelyegjenek pásztor nélküli nyáj juhaként Isten és hit nélkül.

Áldásod legyen, Atyánk! az árvákon és özvegyeken, ügye-fogyottakon és bujdosókon. Hazánk és nemzetünk, egyházunk és iskoláink virágzása legyen gondviselésed élő tanubizonysága. Áldd meg koronás királyunkat és a korona tanácsosait. Adj győzelmet a szabadság és testvériség magasztos elveinek, hogy ezek által nevedjék az egész emberiség jóléte. Szent Fiad nevében kérünk hallgass meg. Mi Atyánk stb.

Z á r b e s z é d.

Istennek áldása és kegyelme legyen veletek, Keresztény Hívek! Kedves Atyámfiai! Órizzétek meg szivetekben a hitet, ápoljátok a reményt s gyakoroljátok a szeretetet, hogy boldogok lehessetek az elmuló időben itt e földön és az örökkévalóságban tul a siron. Amen.

II.

«*Oldjad le lábadról saruidat, mert a hely, melyen állasz, szent hely.*» Az Urnak im e szózata zendüle meg egykor a sinai hegyen égő csipkebokorban, s Mózes, a pusztában bujdosó Izrael vezérférfia, kihez e szavak intézve voltak, elrejté arczát, mert fél vala az Istenre nézni!

Mily fönséges képe ez, Keresztény Atyámfiai! a magasabb czélokért küzdő lélek önmagával való tusakodásának, mennyire megfelel annak a komoly helyzetnek, melyben mi vagyunk e szent asztal körül, s melyhez nem léphetünk bizonyos tartózkodás, a félelem és aggály egy neme nélkül, ha világos tudatával birunk annak a czélnek, mely ez egyszerü, de nagy jelentőségü egyházi szertartáshoz van kötve.

Igen, mint a csipkebokor tüzes lángjában: ugy e megterített asztalnál is az Ur szava zendül meg, hogy vetkezzük le bár egy pillanatra gyarló, földi érzelmeinket s emelkedjünk fel arra a szellemi magaslatra, melyen hitünk fejedelme az Ur Jézus állott, «*kinek halálát hirdetjük, miglen eljövend.*»

Az Ur szava! De hát szól-e még ma is az Ur Isten az emberekhez, mint régen szólt Mózeshez, Ábrahámhoz, Ilyéshez, Zakariáshoz, Eszterhez, Máriához s a szent hajdankor annyi más kegyes férfiához és asszonyához? Vagy talán akkor se szólt senkihez, a szent könyvnek ide vonatkozó tudósításai nem egyebek gyermek-meséknél, melyeknek nincs szilárd és megbízható alapjuk! Én, Atyámfiai! e kérdéseket felteszem, mert sokan lehetnek, a kik magukban szintén azt teszik; de részemről egy perczig sem této-vázom kimondani, hogy igen is, az Ur szólt régen és szól ma is az emberekhez; csak hogy az emberek nem minden időben és nem mindenütt hallgatnak az ő szavára, s nemcsak az emberekkel, hanem az Istennel is gyakran megtörténik, hogy szava csak kiáltó szó marad a pusztában, mely elhangzik, mint egy fejszecsapás a rengetegben, mint egy pásztorkiáltás, melyet a szomszédos völgy vadai sem vesznek észre, nem hagyják el miatta nyughelyöket s nem változtatják meg futásuk irányát.

Érzem, hogy szavaim bővebb magyarázatot kívánnak s én ezt is megteszem. Szerintem a kebelnek minden nemesebb fellángolása, a szivnek minden szentebb lüktetése, a léleknek minden

magasabb szárnyalása, mely valamely megtisztult gondolattal, egy jóra való eszmével, egyeseket vagy egész testületeket, hazát és emberiséget boldogító tervvel van összekötve, megannyi nyilatkozata az Istenségnek mi bennünk, mire a költő is hivatkozik, midőn azt mondja: «*Isten van bennünk s attól ihletve hevülünk*». S ugyan kérdelem, melyitek nem hallotta volna az Ur szavát ebben az értelemben? Lehet-e oly elfásult, rideg s minden szép iránt fogékony-ság nélküli kebel, melyben, habár pillanatokra is, ne nyilatkozzék az ember jobb természete? Én azt nem hiszem, hinni sehogy nem tudom; mert az emberi természetet elferdíteni, félrevezetni lehet, mint a hogy a nemes oltovány is gondatlan kezek közt elmecsevészik, de megtagadni, teljesen megfosztani eredeti bélyegvonásaitól nem lehet soha; már pedig az ember természeti romlatlanságában nagy és nemes, sőt nagyobb és nemesebb minden más teremtménynél: Isten képmását viseli ő, mely a magába szállás pillanatában még a megátalkodott bűnös arczán is visszasugárzik, a világ gonoszságaiban elmerülés közepette is jobb természete néha fel-felébred, megalázza magát, mennyei Atyjához és Teremtőjéhez megfélemedve imádkozik.

Valóban, a ki meg akarja tagadni, hogy az Ur szólott régen és szól ma is az emberekhez, arról kétlem, hogy ő erkölcsi lény; az ilyenek nincs helye a társadalomban s nem méltó arra, hogy magát most is egyébnek tartsa annál az állatnál, a melynek ősei egykor, tán megszámlálhatlan évezrek előtt, az ő őseivel különben is egy családhoz tartoztak. Nem, bizonyára nem az Ur szünt meg szólni az emberekhez; megszólal ő most is a jók és kegyesek szívében, hallszik szent biztatása a ti kebletekben és az enyimben egyaránt; csak az a baj, hogy világi gondok, nyugtalankodásink s az anyagiakban elmerülésünk miatt megkeményedett szivünk nem hallgat sem a papra, sem a szent könyvre; nem tart sem Istentől, sem a törvénytől; nem hatják meg a vallás igazságai s nem a szeretet esdeklése; nem bírja jóra sem saját lelki erejük, sem az emberiség jobbainak példája: megkeményítjük magunkat, mint Pharaó s engedelmes figyelmezés helyett inkább követjük Ádámot, ki elrejté magát, midőn az Ur szólitá, mint Sámuel, ki e szavakkal állott elébe: «*Szólj, Uram! mert jól hallja a te szolgád*».

Ime e szent asztalnál is az Ur szól mi hozzánk. Avagy nem avval az elhatározással vagytok itt mindnyájan, hogy követői lesz-

tek ama nagy és dicső eszméknek, melyeket az emberiség legjobb barátja, Isten szerelmes fia, az Ur Jézus hirdetett, sőt azokért magát feláldozni is kész volt? A multat véve tekintetbe, hiszem, hogy alig tehetünk jobbat Mózesnél, ki elrejté arcát, mert fél vala az Istenre nézni, de a jövőre nézve nincs minden elveszve, ez a mienk; csak órák s rövid napok határi közt is komolyan akarva igen sok jót tehetünk, elég mulasztást helyre hozhatunk, szép gondolatokat s nemes érzéseket valósíthatunk meg. Oh ne hagyjuk ez órákat és napokat használatlanul eltűnni, mert végre is a leg-hosszabb napnak is bekövetkezik estvéje s én nem képzelek nyomorultabb életet, mint az, mely a sírnál végződik, melynek egész története egy elporló koporsóba záródik. Tekintsünk az Ur Jézusra, kinek nevét tisztelettel veszik ajkaikra majdnem 2000 év után is az emberiség milliói; példája lelkesítsen minket is az ő követésére s készítsünk magunknak utat ama szent hajlék felé, hol a Fiu az Atya Istennek jobbán ül, királyi székét angyalok veszik körül s honnan ez égi szó hangzik minden igaz hívőhez: *«jőjjetek én hozzám, kik megfáradtatok és én megnyugtatlak titeket.»*

E komoly és szent elhatározással járuljunk, Keresztény Hívek! a megterített szent asztalhoz; de elébb keressük fel Istent szent áhitattal, így imádkozván:

Isten, legfőbb Tökéletesség! szivünk szent vágyódásával közeledünk Fiad asztalához, mely e pillanatban áldásit tárja mi elénk. Felfogjuk e pillanat és hely szentségét, érezzük, hogy nem vagyunk annyira elkészülve, nem vagyunk úgy megigazulva, mint illenék, hogy e szent asztalnak méltó vendégei legyünk.

Oh bizony csak itt, hol előttünk áll Jézus magasztos eszményképe s magunkat hozzá akarjuk hasonlítani, csak itt látjuk, mily sok a hiány és fogyatkozás bennünk. Csak itt érezzük igazán, mily gyenge a mi hitünk az ő hitéhez képest, mily ingatag a mi reményünk az ő reményéhez mérve és mily hideg a mi szeretetünk az ő szeretete mellett, melynek melegében részt vehetett gazdag és szegény, ép és nyomorult, boldog, boldogtalan, kicsiny és nagy, ifju és öreg.

És mégis, bár e gondolatnál elborul lelkünk öröme s hallani véljük a szemrehányó igéket: *«Barátom, mi módon jöttél ide, holott nincsen menyegzői ruhád?»* mégis nem rettenünk meg; mert hiszszük, Atyánk! hogy a te irgalmad nagy s ezért megbocsátod, szereteted végtelen s evvel elfedezed a mi gyarlóságainkat.

Kérünk is, szent Atyánk! fátyolozd be hibáinkat kifogyhatlan jóságoddal! Emberi gyarlóságából származnak azok, nem bűnös megátalkodottságból. Nem öntettetőleg, de megigazulni vágyó lélekkel teszünk fogadást előtted, hogy ezentul igazán, szentül és kegyesen kívánunk élni. Igerjük, hogy jók akarunk lenni s buzgón kérünk, légy te is velünk

segedelmeddel. Ha lábaink az erény és igazság útában ingadoznának, erősíts meg minket s különösen ez órában állj mellénk szent Lelkessel, hogy annak ihletésétől jóra lelkesülve, megvigasztalva és felbátorítva járulhassunk e vacsorához. Szent Fiad nevében kérünk. Mi Atyánk stb.

Urvacsoravétel közötti imák :

a) A férfiak urvacsoravétele után.

Gyülekezetünk férfiai állanak előtted, oh Isten! kiben mint e templom oszlopfalain : úgy nyugszik a mi anyaszentegyházunk épülete. Együtt vettük a kenyeret, együtt ittuk a bort Krisztus halálának emlékezetére s erkölcsi elkötelezésül arra, hogy mint az igazság ama nagy bajnoka, azért a mit mi is igazságnak ismerünk, élni és halni készek vagyunk. Oh cselekedd, hogy fogadásunkat megtarthassuk ; újítsd meg lelkünkben a férfiúi erős akaratot, tedd jellemünket szilárdá hazánk és házunk, vallásunk és városunk, a törvény és közjó védelmezésében ; adj sikert becsületes fáradozásinkban ; tedd áldottá mindnyájunkra nézve e szent vendégségben való részesülést. Amen.

b) Az ifjúság urvacsoravétele után.

Anyaszentegyházunk életfájának fiatal hajtásai mutatták be előtted hálaáldozatjukat, oh egyetlenegy Isten! Mily öröm a tanítványoknak e nagy száma ama szent emlékvacsoránál, melyet főtanítónk, Krisztus, alig 12 tanítványa jelenlétében szerzett és ült meg legelsőbben. Oh jó Isten! neveld ezután is e számot s tégy mindnyájunkat nagy tanítónkhoz s tanítványihoz mindenben méltókká ; e végre add nekünk a tudománynak, hitnek és jámborságnak lelkét. Krisztusunk megtöretett teste emlékeztessen minket arra, hogy mi is megtörjük magunkban a gonosz hajlamokat, kiontatott vére pedig serkentsen a mi hitünkhöz való állhatatos ragaszkodásra. Amen.

c) A nők urvacsoravétele után.

A vallásban s ennek tanításában gyönyörködő lelkek, a kegyes Annák, buzgó Máriák, jó cselekedetekben ékeskedő Zsuzsánnák s mindnyájan a te szolgáló leányid borulnak elődbe, oh Isten, édes Atyánk! hogy hálát adjanak neked az uri szent vacsorával való élésért s azon gondviselésért, melyben szent vallásunkat

is részesítetted, nem engedvén azt annyi vész és vihar között is, mely felette átvonult, elenyészni. Most is kérjük, most is könyörögjük a te atyai oltalmadat. Oh terjeszd ki azt vallásunk, életünk, a népek felett, terjeszd ki teremtményeid egész öszvegén kivétel nélkül; minket pedig ezután is tégy kitartókká a jó cselekedetekben, buzgókká a hozzád való szeretetben. Amen.

Isten nevével ajkainkon léptünk vala e szent házba, Isten nevével távozzunk, Atyámfiak! imádkozzunk:

Isten, szeretet és jószág örök kútfeje! Légy áldva, légy magasztalva gyermekidtól e lélekemelő pillanatban. Légy áldva a testi jókért, melyeket bőv kézzel osztogatsz minden teremtményidnek; de légy áldva különösen a lelkiekért, melyek egyedül biztosítanak számunkra tiszta erkölcsi örömeket és valódi keresztényi boldogságot.

Ime most is e szent asztalnál, lelkünk táplálékáról gondoskodtál, megújítottad emléünkben szent Fiad halálát, hogy mi is megújítsuk hozzá való szeretetünket. Oh cselekedd, hogy e szeretet, mint Vesta-tűz, kiolthatatlan lánggal égjen a mi szivünkben; cselekedd, hogy e szeretet tegyen minket is az erény és igazság tántorithatlan barátaivá.

Uram! te nem hagyod el azokat, a kik benned bíznak és nevedet tisztelik: mint erős kőszálhoz, mi is hozzád támaszkodunk. Oh segélj, hogy szent rendelésidet tiszteletben tartsuk. Segélj, hogy már e földön úgy éljünk, mint a mennynek polgárai. Szent Fiad nevében kérünk, hallgass meg. Mi Atyánk stb.

Z á r b e s z é d.

Az Ur, kinek szavára itt megjelentetek, Atyámfiak! áldjon meg egyen-egyen és közönségesen. Legyen békesség szivetekben, megelégedés lelketekben, állandó jólét és szerencse hajlékaitokban. Amen.

III.

«Ugy szereté Isten e világot, hogy az ő egyetlenegy szülött Fiát adná érte, hogy minden, a ki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.» Ez ígék, Keresztény Atyámfiak! melyeket János, a szeretett tanítvány, a bölcs evangéliumi író ad ajkaimra, oly gondolatokat és érzelmeket ébresztenek keblemben, a melyek e pillanatban, itt e szent asztal közelében a legméltóbbak, sőt egyedül méltók hozzánk és ahoz, kinek szent színe előtt állunk. Jól esik lelkemnek azokat veletek közölnöm s midőn így magamat elkészítem, elkészítlek titeket is a legszentebb vendégséghez, melyben e földön részt vehetünk.

Ugy szereté Isten e világot, hogy az ő egyetlenegy szülött Fiát adná érte. Rajtunk kívül és enmagunkban ezer meg ezer okot találunk, Keresztény Atyámfiai! melyek minket Isten jóságára és szeretetére emlékeztetnek. Életünk, ez a nagy talány, melynek megfejtése annyi ember-nyomnak még nem sikerült, melyhez mégis örömeivel és szenvedéseivel együtt oly forrón ragaszkodunk; tehetségeink, testi és lelki erőink, melyek által magunkat e föld uraivá s a menny polgáraivá felküzdhetjük; a természet, melynek szemléletében — mint cseppviz a tengerben — lelkünk elmerül s a mely — törvényeit megismerve — bámulatra ragad; a történet, a mint egyszer vérhabokban gyürüdzik, máskor ismét a béke olaj-ágát hozza meg számunkra — mindezek megannyi bizonyítványai annak az igazságnak, hogy Isten jósága kibeszélhetlen, szeretete mindent átölel és örök, hogy az ő áldása naponta megújul rajtunk s mint az apostol mondja: *«benne élünk, mozgunk és vagyunk.»*

Azonban bármily hangosan hirdetik is a felhozott okok Isten szeretetét, azok annak csak gyenge sugarai, halvány szinei, összehasonlítva az Ur Jézus küldetésével, melyben lehetetlen a leggyöngédebb atyai szeretetre nem ismernünk. Igen Atyámfiai! az a tény, hogy Isten az emberiségnek az Ur Jézusban egy igaz tanítót, egy hű barátot, az erényt és igazságot magában személyesítő példányképet, szóval: egy idvezitőt adott, kinek tudománya és élete vezércsillagként tündököljön előttünk éltünk sötét útain, ki példájával megszabadítson minket a jónak üldöző ellenségétől, a bűntől s lelkünk égi származásáról meggyőzvé, elvegye keblünköl a halál félelmét, mely sokszor legboldogabb óráinkat zavarja meg — valami oly nagyszerű, hogy kifejezésére nem találhatunk alkalmasabb szavakat, mint a mit az evangeliumi író így fejez ki: *Ugy szereté Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adná érte.*

És az Ur Jézus e dicső küldetést nemcsak ismerte, hanem annak teljesen meg is felelt. Mint 12 éves gyermek már a mennyei Atya dolgaiban foglalatoskodott: figyelemmel kísérte a jeruzsálemi papok bölcsekedését, igyekezett behatolni kora vallásos fogalmaiba, tanult, gondolkozott, mi nélkül senki nagygyá nem lehet s midőn eljött ideje, hogy küzdőterre lépjen, tisztában volt céljával s szent küldetésével; ő Messiásnak nemcsak képzelte magát, ő valóban az volt. Avagy nem messiási tett volt-e, a kísértetek legyőzése, melyek nyilvános pályájára lépése kezdetén meg akarták

ingatni, világi olcsó dicsőségért áruba kérvén a legszentebbet: meggyőződését? Nem messiási bölcsesség nyilatkozott-e hegyi prédikációjában, mely Isten országával ismertet meg s a melynek gyakorlati magyarázatot saját életével adott? Nem messiási erélyről tesznek-e bizonyosságot ellenségeivel folytatott okos vitái, az igazságnak üldöztetései között is bátor hirdetése s midőn már érette egyebet nem tehetett, vérével megpecsétlése? Valóban, ha mindezeket elgondoljuk, ha e szent asztal előtt magunk elébe állítjuk az Ur Jézust az ő nagyságában, ha e szent írók útmutatása nyomán emlékezetünkben bejárjuk vele azokat a helyeket, hol Isten és emberek iránti szeretetének fényes bizonyítékait hagyta: a betegek kunyhóit, kiket meggyógyított, a szegények és ügyefogyottak hajlékát, kiknek pártját fogta, a bűnösök menhelyeit, kiket megtérített, a Márták és Máriák barátságos lakhelyeit, kikkel pihenő óráinak szent nyugalmát megosztotta, a tanítványok társalkodási gyűlhelyét, kiket rokonérezelmének karjain hordozott s utolsó vacsoráján is szeretetéről győzött meg, a Getsemane-keretet, hol a kikerülhetlen isteni akarat előtt meghajolva, imádkozott s a Golgota-hegyet, hova önmaga vitte a keresztet, melyen elvérzett — lehetetlen a tisztelet és bámulat érzelmeit elfojtanunk, lehetetlen el nem ismernünk, hogy ő az egyszerű, a szegény szülők gyermeke, a jászolyban született Jézus: *«az Isten fia volt!»*

De ne higgyétek, Keresztény Atyámfiak! hogy ez elismeréssel az Ur Jézusnak kellő tiszteletét már megadtuk volna. Ő nem a maga dicsőségét kereste s nem azért jött e világra, hogy nagygyá legyen, hanem hogy az Istent dicsőítve, s minket embereket, az ő testvéreit tegyen nagyokká, kimutatván az utat, melyen járva hozzá hasonlók, vele egyenlők lehetünk. E szerint tehát az ő tisztelete erkölcsi parancsainak megtartásában s nemes példája követésében áll, mert a mint ő maga is mondja: *«Nem minden, a ki ezt mondja: Uram, Uram! megyen be a mennyországba, hanem a ki cselekszi az én Atyám akaratát.»*

Mit gondoltok Atyámfiak! dicsekedhettek-e ily tisztelettel az Ur Jézus iránt? Él-e bennetek az ő szelleme, mely képesekké tegyen arra, hogy élteteknek minden percét a jóra, szépre és nemesre használjátok? Nem emel-e vádat ellenetek a lelkiismeret, hogy a mestert sokszor megtagadtátok, úgy élvén és úgy cselekedvén, mintha a szeretet parancsáról, a hitről, az evangeliumról soha

semmit sem hallottatok volna? Ám ti hallgassatok! de én részemről nem állítom magam hibátlannak, én érzem, hogy sok fekszik szivemen, a mi fáj, a mi nyugtalanít, s lelkem békességét és boldogságát megzavarja; és nem pirulok megvallani, hogyha az Ur Jézust megtestesülve magam előtt látnám, így szólanék keresztelő Jánossal: *«Uram! nem vagyok méltó, hogy megoldjam lábaidnak saruit.»*

Vessünk hát számot lelkiismeretünkkel s térjünk önmagunkba Atyámfiái! mert a javulás csak megbánás eredménye lehet. A ki magát tökéletesnek képzei, az éppen evvel zárja be maga előtt a tökéletességre vezető utat. Figyeljük meg gyöngeségeinket, mert jobb ismernünk azokat, mintsem hogy mások lobbantsák szemünkre; fogyatkozásainkat tegyük jóvá, hibáinkat irtsuk ki, szeressük a jót s távoztassuk el a roszt, hogy a keresztényi erények magvai, mint a hogy a gyomtól megtisztított vetés szabadabban terjed s dúsabb lombozatot hajt, annál gazdagabban kifejlődhesenek mi bennünk. Ha eddig inkább önhasznunkat kerestük: tekintsünk ezután Krisztusra, kinek minden cselekedete a közjóllét és közboldogság előmozdítására volt intézve s ez legyen a mi jel-szavunk is. Ha eddig a szerencse elbizakodottakká, a szerencsétlenség zugolódókká tett, tekintsünk Krisztusra, kit a népnek sem *«Hozsánna»*-kiáltásai el nem szédítettek, sem a kereszt súlyos terhe s megbélyegző gyalázata Isten iránti bizodalomban meg nem ingatott, s legyünk mi is hozzá hasonlók. Ha eddig az igazságot nem becsültük s azért nem tudtunk eléggé lelkesülni, tekintsünk Krisztusra, ki készebb volt életét feláldozni, mintsem meggyőződését megtagadja s lelkiismeretét áruba bocsássa: kövessük mi is az ő példáját. Így bizvást járulhatunk a szent asztalhoz, onnan bizonyára Jézus ama hivogató szava fog felénk hangzani: *«Jöjjetek én hozzám mindnyájan.»* Így bizalommal nyujthatjuk kezünket az urvacsora szent jelek után, mert azok mint Jézus akarát, valóban lelkünk táplálékává lesznek; így Jézusban való hitünk nem üres szó, de egy nagy eszme megvalósulása lesz, mely megtart és lelkesít, melyért küzdeni szent elhivatásunk, mely valódi boldogságot ad és örök életre vezet.

De az uri szent vacsorával való élés előtt vallásos szokásink szerint imádkozzunk:

(Imák a helyzethez és gyülekezethez alkalmazottan mondandók, mint az előbbieknél.)

IV.

Ismét itt vagyunk Keresztény Atyámfiai! e szent asztal közelében, hol lélekben a halálra készülő Ur Jézussal találkozunk. Eljöttünk, hogy megújítsuk azt az emléket, melynél kegyeletesebbet a keresztény világ még eddig felmutatni nem tud. Eljöttünk, hogy megpihenjünk annak magas erkölcsi képe előtt, ki bár maga is elleneivel küzd és az emberektől bántalmazást szenved, ki a világot megváltani jött s nincs annyi helye, hová fejét lehajtsa, mégis oly szent resignációval bír sorsa s akkora bizalommal Isten iránt, hogy így hívja magához hiveit: *«Jőjjetek én hozzám mindnyájan ti, kik meg vagytok terhelve és én megnyugasztalak titeket!»* Eljöttünk, hogy leverjük a föld porát saruinkról, mely oly sötét nyomokat hagy hátra maga után vándorlásunk göröngyes útain s egy perczre legalább angyal-szárnyakat öltve, mint mennyei polgárok, megdicsőüljünk. Eljöttünk, hogy tanuljunk itt tűrni és megbocsátani, szeretni és szenvedni, küzdeni és imádkozni attól, kinek élete példányképül áll előttünk, kinek halála a keresztény világ legdicsőségtelegesebb epopoeiája s záloga az örök életnek — az Ur Jézustól.

Nem üres szertartás, nem hiu külső formaság s pharizeusi tettetett alázatoskodás tehát e vallásos ünnepély, melyet itt megtartani készülünk. A ki ily gondolatokkal lép e szent asztalhoz, annak jobb lesz, ha követi azokat, a kik világi szerencséjökben s öntelt bölcselkedésökben felfuvalkodva, így szólnak: *«Kicsoda az Ur, hogy engedjek az ő szavának?»* vagy ha szenteskedésben leli örömét, öltözzék fekete szőrcsuklyába, vesse a keresztet, gyónják, böjtöljön és imádkozzék addig és a szerint, a mint lelke megnyugvása kívánja. Nekünk e szent asztalnál tisztult erkölcsi érzelmekkel s magasztos keresztény gondolatokkal kell megjelennünk. Igen. Éreznünk kell, hogy itt nem emberekkel van dolgunk, kiket sokszor oly könnyen el lehet ámitni, hanem Istennel, ki sziveinkbe lát s jól tudja, mi lakozik abban. Nekünk érezni kell, hogy ide nem testünk megsanyargatásával való vezeklésért, mint czélért, hanem lelki épületért, megigazulásért, a jóban és szépben való tökélyesbülésért jöttünk. Nekünk éreznünk kell, hogy üdvöt és boldogságot nem a külső embernek keresztre feszítésében, hanem a bensőnek, a szívnek és léleknek megszentelésében kell keres-

nünk s e szertartás által csak annyiban leszünk közelebb Istenhez, a mennyiben messzebb eltávolítjuk magunktól a hiu vágyakat, az alaptalan reményeket és önző célokat, a mennyiben feljebb emelkedünk a földi érdekek sűrű hálózatán, hogy magunkat azon magasabb eszméknek szenteljük, melyek Isten országának alapját teszik, egyesítnek Jézussal, a legtökéletesebb emberrel, kihez hasonlól soha senki nem szólott, kinek utolsó óráiban kedves tanítványaitól való elbucsuzása emléke az Urvacsora és e megterített szent asztal.

Azonban nehogy megütközzetek azon Keresztény Atyámfiai! hogy én ily puritán ridegséggel mutatom fel előttetek e szent asztalhoz vezető utat. Tudom én, hogy az ember, míg él, ember marad, tele kisebb-nagyobb fogyatkozásokkal, melyek miatt nehezen s csak hosszú küzdelmek után emelkedhetik fel azon magasb színvonalra, hol elmondhatja: *«Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus.»* Tudom én, hogy közöttünk sincs olyan, a ki magát másoknál jobbnak, tán épen szentnek akarná tartani, a ki ne érezné, hogy most egy hideg szó, majd egy rossz cselekedet, itt egy hanyagsági mulasztás, amott egy helytelen lépés, egyszer egy gondatlan megjegyzés, máskor egy kiszámítással ejtett szemrehányás által elhomályosíthatta magán Isten képét, könnyet és fájdalmat okozott azoknak, a kiket testvéreként kell vala szeretnie, a kiknek örömén és jóllétén, boldogságán és előmenetelén kell vala szüntelen munkálnia. Hát ha még távolabb pillantunk magunktól; hát ha számon vesszük ama cselekedeteinket, melyekkel a közügynek, a haza és nemzet, vallásunk és egyházunk érdekeinek szolgáltunk: vajjon nem kell-e elpirulnunk, nem kell-e megvallanunk, hogy sokkal több az, a mit elmulasztottunk, mint a mit kötelességeinkből megtettünk s nincs okunk elbizakodni magunkkal, hanem inkább mondjuk ezt a nagy apostollal: *«Nem hogy immár a célt elértem volna, avagy hogy tökéletes volnék, hanem igyekszem, hogy azt elérjem.»*

Igen! «Igyekszünk». Ez az Keresztény Atyámfiai! a mire ha elég komolyan elhatároztuk magunkat, még fogyatkozásaink érteben is bizalommal léphetünk e szent asztalhoz. Csak egyszerű elgondolása is annak, a mit ez asztal és vendégség jelképez, képes minket az üdv útjára vezetni. Új-szövetség az — ugymond a szentírás — melyet Isten és ember között a Jézus szerzett, szerezte

övéi iránti szeretetből, az ő emlékezetére, a bűnök bocsánatjára, a fáradt lelkek megnyugtató végett, a felebaráti szeretet elevenítésére, a halhatatlanság felőli hit és remény zálogául. Ugyan kérdelem Atyámfiak! kinek szívében nem költnek kedves viszhangot e magaslatos eszmék? kinek kedélyét nem hatják meg e szeretetteljes szók, ez apostoli beszédek? Nekem részemről ezeket hallva úgy jő, mintha Isten közelében lennék, mintha Jézust magát látnám, mintha már csak e gondolatok és emlékezések által is igazulást éreznék bensőmben! Igen, Atyámfiak! e szent asztal áldásaival élve erőt nyerünk arra, hogy jó feltételeinkben állhatatosan megmaradjunk. Ez emlékeztet minket az Ur Jézus Krisztusra, ki a jó útról akkor sem tántorodott le, midőn a sátán arra ígéretekkel csábította; akkor sem szünt meg szeretni az embereket, mikor ezek őt üldözték, imádkozott érettök, mikor őt káromolva ruháit megszagatták, nem ingadozott, mikor leghivebb barátai elhagyták, nem tagadta meg az igazságot, mikor a halálos keresztfát vállára tették s akkor sem vesztette el Istenben való hitét és bizalmát, mikor az élethez való reményszálai lassanként mind elszakadozván, fejét lehajtva, így sohajtott: *«Elvégeztetett»* és: *«Atyám! a te kezeidbe ajánlom az én lelkemet.»*

Bizony mondom, e szent vendégség, ha jelentőségét igazán felfogjuk, ha illő gondolatokkal és érzelmekkel veszünk benne részt, oly tápláléka lesz lelkünknek, melyhez hasonló nincs, nem földi, de mennyei élvezet ez. A ki ebben részes, arról van írva a szent evangéliumban: *«Boldog az, a ki eendik kenyeret az Isten országában.»*

Élvezzük hát e nemes lelki táplálékot, de elébb imádkozzunk:

(Az imáknak mint a két elsőben alkalmazottaknak kell lenni.)

B) Alkalmiak.

I.

Karácsonkori.

A bethlehemi jászolybölcsőtől, Keresztény Atyámfiak! melyre e mai szent ünnepen az emlékezet örömkönnyüi hullanak, fordítsuk tekintetünket ama koporsóra, melynek gyászát a keresztény

emberiség oly sok század óta hordozza szivén; úgy is a bölcső és koporsó testvérek, édes gyermekei ugyanazon egy anyának, a földnek, csakhogy egyik a másikat az idő nagy óráján néhány perczcel rendesen megelőzi.

Igen! a bölcső és koporsó testvérek! S mégis mennyire különbözik az egyiknek alakja a másikétól! Amaz nyájas, mosolygó és vonzó, mint egy kedves gyermekarcz, melyet az édes anya csókja pirosra festett; ez komor, hideg és visszataszító, mint egy feldult ábrázat, melyre fájdalom és kétségbeesés nyomta rá szivfagyaláló bélyegét; amazzal öröm és vidámság jár még a szegény kunyhójában is; ez búbanatot, könnyet és keservet visz magával még a dúsgazdag palotájába is; abból élet és munkásság, ebből halál és megsemmisülés int felénk. Bizony, bizony nem csoda, ha jobb szivvel adunk helyet házunkban a bölcsőnek, mint a koporsónak; nem csoda, ha örömeztőbb társalgunk az elsővel mint az utolsóval.

Van azonban a koporsónak is egy előnye a bölcső felett, a melyet főleg e helyen nem hagyhatok említés nélkül. Ti alkalmasint arra a nyugalomra gondoltok, melyet a koporsó ad a sokat szenvedettnek. S valóban, ha egymás mellé állitnók az örömekeket és szenvedéseket, melyek közt éltünk napjai lefolynak, aligha nem lennének kénytelenek igazat adni a bölcs prédikátornak, a ki azt mondja: *«Jobb a halál napja a születés napjánál»*. Igen, még a boldog is, kinek minden nap, sőt minden óra új örömet hoz, idővel megelégszik az étellel s mint a munkás estvéli álmra, vágyva vágyik pihenésre; mennyivel inkább óhajthatja a koporsót az, kinek az élet már semmi örömet nem nyújt, kinek a napok csak gondjait és bajait szaporitják, a ki reményt veszelve, megtörve és elhagyatva bujdosik az életben? Mindazáltal én mégis nem ebben találok fel a koporsó előnyét, mert e tekintetben a bölcső is méltó társa a koporsónak. Hisz hova kell édesebb nyugalom, mint a csendes álmra ringatott csecsemő nyugalma? Másfelől, ha szinte küzdelmekkel is van összekötve az élet, tudom a prédikátortól: *«Jó nekünk szemekkel nézni a napot»*. A koporsó előnye Atyámfiak! a bölcső felett abban a tanuságban áll, melyet életünk folytatására nézve abból elvonhatunk. Ugyanis míg egy bölcsőnél általában szép reményekkel kecsegtetjük magunkat: addig a koporsónál egy bevégzett élet áll előttünk, mint útmutató és irányadó. S boldog, ezerszer boldog, ki egy igaz és kegyes ember koporsójánál, melyet

a jók könnyezve állnak körül, melyet a család, a község, az egyház vagy talán az egész nemzet részvétellel kísért sírjába, tenni, áldozni, kötelességeinek híven megfelelni lelkesül, hogy így halálával egykor ő is hasonló tiszteletben részesüljön, míg a gonoszok koporsójánál megdöbben a bűntől, melynek terhe azt még a halálban is ólomteherrel nyomja.

Ime Keresztény Atyámfiak! a dolgot ily szempontból véve fel, lett a Krisztus halála oly megbecsülhetlenül drága a keresztény emberiségre nézve, ez az oka, a miért én is, még az ő születése ünnepén is, koporsójára kívánom fordítani a ti figyelmeteket. Igen, a hasznos tanuságokat, ha mindjárt könnyeink árán is, meg kell vásárolnunk s higgyétek el, hasznosabbakat, mint Jézus koporsójánál, aligha találhatunk valahol; sőt éppen nem találhatunk Atyámfiak! azon egyszerű okból, mert az Ur Jézus mind a hit, mind az erkölcs mezején oly magasan áll felettünk, hogy őt eddig még senki utól nem érte, annál kevésbé feljül nem multa. Az emberek ugyan, a kiket a mások nagysága boszant, mert saját törpeségükre emlékezteti, szeretik azt kétségbe vonni s minden nagy emberben egy második Jézust keresnek; sőt nem lehetetlen, hogy magok is eltünnének ily összehasonlítást. Oh szerénység hova lett hatalmad? Oh alázatosság mikor jó el a te országod? Hiszem én Atyámfiak! hogy sokan irtak és sokan mondtak Jézuséihoz hasonló szép gondolatokat, sokan lehettek és sokan vannak ma is, kik épp oly fontos igazságokat hirdetnek, mint ő hirdetett volt; de hogy valakinek élete gondolataival, tettei beszédével oly magasztos összhangzásban legyenek, ez iránt Atyámfiak! kételkednem kell. Avagy mutassatok embert, ki hitének és Isten iránti bizalmának oly fényes jeleit adta volna régen vagy adná most, mint adta az Ur Jézus rövid életének egész folyamában? Hiszen az a hit, a mi bennünk van, gyakran arra sem elég, hogy muló szenvedéseinkben megvigasztaljon. Mutassatok embert, ki szeretetével annyi ezereket boldogított volna, mint Jézus, midőn faluról falura, városról városra járt, gyógyítván a betegeket, vigasztalván a szenvedőket, jól tevén mindennel, kik ő hozzá folyamodtak! Oh az a mi szeretetünk! Hiszen ez gyakran arra sem elég, hogy szülőinket vagy gyermekeinket, élettársunkat vagy rokoninkat boldogítsuk, nem hogy még ellenségeinkre is kiterjesszük. Mutassatok embert, ki az igazságért oly gyalázatokat tűrne el, sőt érette oly kész szívvél halna meg,

mint az Úr Jézus. Oh az a mi igazságszeretetünk, melyet annyiszor és oly könnyen megtagadunk, a hányszor és mihelyt a viszonyok kívánják, csakhogy belőle hasznunk legyen s midőn érette áldozatot hozunk is valamiben, legtöbbször nagyobb előnyreménye bír rá, magán érdek és szenvedély vezet, nem a közboldogság s az emberiség java.

Bizony mondom Atyámfiak! az Ur Jézus koporsójára gondolva, mindig tűnik fel bennünk valami javítani való, dicső élet példájában mindig akad követésre méltó. Most is azért, midőn az általa szerzett uri szent vacsorával élven, halálát hirdetjük, vessünk számot magunkkal, vizsgáljuk meg elfolyt életünket, fogadjunk a jónak és szépnek örök hűséget, izenjük a rosznak és gonosznak örök harcot. Buzduljunk fel Isten neve hív imádására, Jézus iránt igaz tiszteletre, egymáshoz viseltessünk kölcsönös szeretettel s atyafiúi igaz indulattal. Így megszűnik az emberek közt a viszály és versenygés, kevesebb lesz a boldogtalanok száma s megapad lassanként az a sok inség és nyomor, mely e földet siralom völgyévé teszi. Így leszünk mi is e szent asztalnak méltó hivatalosai, lelkünknek meg lesz igaz békéje s áldozatunk kedvet lel Isten előtt, kinek végetlen irgalmáért s bűnbocsátó kegyelmeért jertek, imádkozzunk:

Kegyelem Istene! Atyánk az Ur Jézusban! Hálával és gyermeki tisztelettel borulunk szent széked zsámolya elé. Oh hiszen egyedül neked köszönünk mindent a mivel birunk: életünket s annak örömeit, boldog állapotunkat s balsorsunk szenvedéseit. Kihez kiáltunk, Uram! kihez folyamodjunk, ha nem te hozzád? A mi nem az Isten, semmi nem tölti be szívünk vágyásait. Te vagy, a kit keresünk, te vagy egyedül, a kihez fordulunk életünkben és halálunkban. Te vagy a mi Istenünk, midőn meglátogatsz és szenvedtetsz, és te, a mikor áldasz és kegyelmeidet közlöd mivelünk. Te gondoskodik földi életünkről s tökéletesedésünket szent Fiad által te készítetted elé.

Légy áldott, Uram! hogy az időnek teljességében elküldötted őt, a szabadítót, ki a tudatlanság éjjelében tévelygő népet világosságra vezérelje. Légy áldott, hogy igéi által más intesz, oktatsz és tanítsz minket. Hiszszük, Atyánk! hogy ő az út, az élet és igazság! Hiszszük, hogy példáját követve lehetünk csak boldogok.

Most is azért, a midőn az általa szerzett szent vacsorával kívánunk élni, egyszersmind az ő példája követésére buzdulunk. Fájdalommal ismerjük meg, hogy ott künn az életben sokszor elmosódik lelkünk-ről az ő képe és sokszor tévelygünk; de mindannyiszor felemel a hit, hogy te kegyelemmel fordulsz hozzánk. Atyánk! bocsáss meg, ha vétkezünk; vedd a feledés fátyolát tévedéseinkre, főleg most, midőn igazságban kívánunk neked áldozni; adjad, hogy megtisztulva vehessünk részt

e szent vendégségben, melyre hivatalosak vagyunk a te szent Fiad által, kinek nevében kérünk hallgass meg. Mi Atyánk stb.

Közben mondandó imák.

a) A gyülekezet férfi tagjai urvacsoravételekor.

Isten! népek és nemzetek gondviselő Atyja! ki egy kis csillag által vezérelted egykor kelet bölcseit a szabadító bölcsőjéhez. Oh mutasd meg nekünk is a vezércsillagot, melyet követve biztosan haladhatunk célunk felé; adjad, hogy mi is feltaláljuk a szabadság, egyenlőség és testvériség boldog országát. Amen.

b) Az ifjúság urvacsoravételekor.

Isten! ki az Ur Jézus születését egykor angyal által jelentetted meg a bethlehemi pásztoroknak; küldj le közénk is örömhirdető angyalt, ki mennyei szavával eloszlassa az aggodalmat, mely lelkünket jövőnk miatt fogva tartja s adja tudtunkra, hogy ott fenn a csillagok felett atyai szem örködik a világ-egyetemmel együtt felettünk is. Amen.

c) A gyülekezet női urvacsoravételekor.

Isten! életünk és sorsunk szabados Ura! kihez Jézus születésekor a mennyei sergek e dicséneke zengett: *«Dicsőség a magas mennyben Istennek, e földön békesség és az emberekhez jó akarat»*, s ebben tudtul adtad a halandó ember kötelességeit. Oh engedd szüntelen füleinkbe zengeni e mennyei hangokat és segíts meg minket, hogy azoknak megfelelően, embertársainkat szeressük, mieinkkel békében éljünk s téged szerető Atyánkat ezek által dicsőítsünk most és mindörökké. Amen.

Ima volt Keresztény Atyámfiai! első szavunk, legyen az az utolsó is, melylyel istentiszteletünket végezzük. Emeljük égre kezeinket s mondjuk ezeket:

Isten! szerető Atyánk! Egy boldog órát töltöttünk ismét szent hajlékodon. Oh légy áldott, hogy súlyos gondokkal terhelt napjainkban ily léleküditő perczeket is adsz. Légy áldott, hogy ez ünnepet, a te szent Fiad születésének emlékűnnepét megérvünk s az uri vacsorával élés által megszentelnünk engedted.

Vajha e szent vendégség örömeiben méltóképpen részesültünk volna! Vajha kötelességeinknek eleven érzése soha többé ki ne alunnék

keblünköl! E végre, Atyánk! függeszd szemeinket Jézus Krisztusra s adj erőt, hogy mindenben őt követhessük, hogy hitben, szeretetben és igazságban élvén, ez által tökéletes lelki boldogságot élvezhessünk.

Mielőtt szent hajlékot elhagynók, oh Isten! megemlékezünk azokról is, kik itt testi vagy lelki betegség miatt nem jelenhettek meg s kérünk, adj részt ezeknek is szereteted áldásaiból, szabadítsd meg őket testi szenvedéseikből; a lágymelegeket, kiket vallás és egyház nem érdekel, kik anyagiságba merülve hideg közönnyel járnak-kelnek mi közöttünk, bird buzgóságra és isteni félelemre. Állj segedelmeddel a szükölködők és inségben levők mellé. Árvainkat és özvegyeinket vedd oltalmadba. Vezérelj a hazátlanokat és bujdosókat. Térítsd meg a bünösöket. Könyörülj a nehéz haldoklókon s adj könnyü kimulást nekik. Templom és iskola, haza és nemzet felett örködj atyai szemekkel s tedd a földet általános boldogság közhonává. Mi Atyánk stb.

Z á r b e s z é d.

MenjeteK el immár békével és megigazulva Keresztények, kedves Hallgatóim! Legyen e szent óra mindnyájunk újjá születésének lelki órája. A kegyes érzelmeket, melyek itt szivünkben felébredtek, vigyük el magunkkal házainkhoz s termékenyítsük meg általa egész életünket. Amen.

II.

Szintén karácsonkori.

A szeretetnek és önfeláldozásnak évezredekét átelt emléke, Keresztény Atyámfiai! e szent asztal, melyre most is vallásos kegyelettel tekintnek szemeink. Az a kenyér és bor, melyek arra vannak téve, ábrázoló jelei az Úr Jézus megtöretett testének és kiontatott vérének, ki az igazságot, melyet hirdetett, kész volt érettünk, az emberiség üdveért és boldogságáért halálával is megpecsételni. Nem a babonás hit vakságával, hanem a felvilágosult lélek magasztos érzelmeivel kell tehát nekünk részt vennünk e szent vendégségben, melyet — a mint mindnyájan tudjátok — maga a nagy mester szerzett az ő halálát megelőző estvén, midön tanítványaival még egyszer együtt vacsorálván, annak végén vette a kenyeret és megtörvén, rendre adta a tanítványoknak s így szólott hozzájuk: *«Vegyétek és egyétek, ez az én testem, mely ti érettetek megtöretik»*; hasonlóképpen vette a bort is s megáldván, oda nyujtá tanítványainak és így szólott: *«Igyatok ebből mindnyájan, ez az*

én vérem, új testamentumnak vére, mely sokaknak bűnök bocsánatáért kiontatik. Valahányszor ezt cselekszitek, az én emlékezetemre tegyétek.»

Igen, Keresztény Atyámfiak! ne keressen gondolkozó lelketek e szent asztalnál semmi egyebet, mint egy fájdalmas kedves emléket, melynek egyedüli célja újabb meg újabb ösztönt adni nekünk annak nyomdokain járni, ki nemes érzelmei, fenkölt gondolkozásmódja, tettei és egész élete által példaadónkká lett. Avagy meglátogathatnátok-e kedveseitek sírját, a nélkül, hogy ne érezzétek magatokat elkötelezve mindannak követésére, a mi azoknak életéből a sírhanton át is fénylő sugárként tündöklék vissza felétek? Léphetnétek-e lelki nyugalommal e szent asztalhoz a nélkül, hogy legalább a vágy ne lelkesítsen hasonlók lenni hozzá: a legtökéletesebb halandóhoz, kit mások felett Urrá és Krisztussá tett Isten, Isten fiává emelt az utókor hálás tisztelete, a kinek mi e pillanatban kegyeletes érzések közt születési bölcsőjénél állunk keresztfán szenvedett halálára emlékezve.

Oh vajha e szent cselekmény mindnyájunk szívében felébresztené azon kötelességek iránti buzgalmat, melyeknek hivatásában tükröződik vissza homlokunkon az isteni kép, melyre teremtve vagyunk! Vajha megemlékezvén Jézus születése emlékűnnepén haláláról, mi is újjá születnénk az erénynek és igazságnak, a szeretetnek és jóságnak, a hitnek és kegyességnek krisztusi életére!

Ez legyen Atyámfiak! a mi vágyunk és óhajtásunk e szent asztal közelében. A gyermek buzduljon itt tiszteletére szülőinek, kik gyöngéd szeretettel örködnek lépései felett; a szülők öleljék szeretettel szívökre gyermekeiket, kiket Isten gondjaikra bízott; a házastársak között erősödjék meg a szent kötés, melylyel az életben egymáshoz vannak fűzve; a testvérek köszöntsék egymást szent csokolással, mint egy vérnek szülöttei; a boldognak jusson eszébe a szerencsétlenek mostoha sorsa s igyekezzék azoknak könnyűt apasztani, az inség gyermeke tekintsen bizalommal az égre s tanuljon meg tünni és remélni; a mesterember és iparos, a hivatalnok és katona, a hazafi és keresztény nyerjen ma új erőt munkássági köre betöltésére; szóval: Atyámfiak! legyen e szent vendégség mindnyájunkra nézve egy lépcső, mely közelebb visz rendeltetésünkhöz; legyen ez egy jegygyűrű, melylyel magunkat Krisztusnak, azaz, az ő magasztos elveinek újlag eljegyezzük; legyen ez egy

égi pecsét, mely szivünkre nyomja szent bélyegét a legszentebb érzelmeknek s a legnemesebb gondolatoknak, minőkkel e földön birhatunk.

Mielőtt azonban e szent asztalhoz járulnánk, boruljunk le Isten előtt, áhítatos könyörgésünkben így imádkozva :

Isten, jó Atyánk! Tökélytelenségünk érzetével, de tökélyesülni vágyó lélekkel borulunk elődbe, itt e szent asztal közelében, melyet szent Fiad halálának emlékeül a vallásos kegyelet ismét megterített s mielőtt annak áldásaiban részesülnénk, esdekelve kérünk még egyszer: nézz be keblünk szentélyébe, vajjon oly tiszta-e az, mint e pillanatban lenni kellene? És ha legjobb igyekezetünk s buzgó előkészületünk mellett is abban még fogyatkozást találnál: oh add értésünkre azt, hogy magunkat teljesen megjavithassuk. Készek vagyunk, oh Isten! mindenre, mivel magunkat szeretetedre méltókká tehetjük. Függeszd szemeinket magas példányképünkre, az ember Jézusra, kinek ma születése emlékére szentelünk ünnepet. Az ő élete legyen a tükör, melyben lelki ábrázatunkat megvizsgáljuk. Az ő szeretete, jósága és igazságossága a minta, mely szerint magunkat formálni törekedünk. Az ő tökéletessége a cél, mely felé soha nem lankadó buzgósággal igyekezünk.

Atyánk! Istenünk! mi kérve kérünk, te áldva áldj meg minket. Mi szent érzelmektől áthatva vesszük ajkainkra nevedet, te pedig szentelj meg minket, szenteld meg e pillanatot s általa egész életünket. A Jézus nevében kérünk. Mi Atyánk stb.

Közben mondandó imák.

a) A gyülekezet férfijaival.

«A bölcsek pedig bemenvén a házba, hol a gyermek Jézus vala, adának neki ajándéku aranyat, tömjént és myrhát». Szent Istenünk, édes Atyánk! Az Ur Jézus születésén való örömünk közt bemutatjuk mi is neked aranyul hitünket, myrha gyanánt jó cselekedetre lelkünk szilárd elhatározását s töményfüst helyett szivünk áldozatkészségét! Oh cselekedd, hogy ezekben soha se lásson szükségét e gyülekezet s utódink századokon át ezekkel áldozzanak neved dicsőítésére. Amen.

b) A gyülekezet ifjaival.

«Ne féljete, mert ime hirdetek nektek nagy örömet, mely az egész népnek öröme leszen». E szavakban adá az angyal tudtára a bethlehemi pásztoroknak az Ur Jézus születését, ki egész élete folyásával mutatta meg, hogy az erkölcsi örömek egyedül biztos

forrása a kötelesség teljesítéséből származó öntudat. Mindenható Isten! birj rá minket is arra, hogy ebben keressük kiválóan örömmünket; győzz meg róla, hogy nincs szentebb élvezet, mintha elhivatásunknak mindenekben megfelelünk. Erre segíts minket, jó Istenünk. Amen.

c) A gyülekezet nőivel.

«Dicsőség a magosságos mennyben Istennek, e földön béke és az emberekhez jó akarat!»! Ez volt a mennyei kar éneke Jézus bölcsőjénél. Oh Uram! e mennyei kart kell nekünk e földön képviselni. Segélj, hogy családi és társadalmi elhivatásunknak megfelelőleg, életünk legyen a te neved folytonos dicsőítése, nemünk e földön a béke őrangyala s a társadalom boldogságát eszközöljük szeretet és jó akarat által most és mindörökké. Amen.

Boruljunk le még egyszer Keresztény Atyámfiai! hálaadó imára:

Isten, szerető Atyánk! Bizony boldog az ember, ki tégedet keres s a föld muló javai között megemlékezik a lélek örökké tartó kincseiről. Tégedet kerestünk mi is e hajlékban áhítatos érzelmeinkkel s megkönynyebbült lelkünk igéd hallgatása alatt, felvidámodott szivünk a könnyörgés áldásainak élvezetében. Légyáldva még egyszer tőlünk ez ünnepért, hogy azt megszentelnünk megengedted.

Oh mert hányan vannak, kiket körülményeik megfosztának az örömtől, hogy itt velünk imádkozhassanak? Hányan vannak, kik testi vagy lelki fájdalom miatt nem jöhettek fel a lelki Sionba áldozatra?

Te, Uram! hozzánk jó és kegyelmes voltál! De hiszszük, hogy azoknak lelkét sem hagyod vigasztalatlanul; hiszszük, hogy szent hatalmad titka azokkal is éreztetni fogja e nap örömét; bizunk benned, hogy mindenütt vigyázó lelkeddel, mint egy paizszsal befedezel mindnyájunkat, hogy a te oltalmadban és tégedet áldva boldog legyen ifju és öreg, szegény és gazdag, özvegy és árva, az egyszerű polgár és a hatalmas ur, boldog legyen e hon és nemzet, az uralkodó és kormánya, boldog legyen az egész emberiség. Oh cselekedd, hogy mindez legyen a mi hitünk szerint. Mi Atyánk stb.

Z á r b e s z é d.

Keresztény Hívek! Isteni tiszteletünk órája lejárt, de ha abban igaz keresztényi érzésekkel vettünk részt, bizom, hogy emléke lelkünkben el nem mosul. Kérem is a jó Istent e szent hajlékban és azonkívül, hogy tegye állandóvá sziveitekben az Ur Jézus születésének és halálának áldott emlékezetét. Amen.

III.

Husvétkori.

«*Én vagyok a feltámadás és az élet, a ki én bennem hiszen, ha meghal is él*». Az Ur Jézusnak e szavai visszhangozzanak ma, a feltámadás emlékünnepén mindnyájunk szívében, Keresztény Atyámfiak! Ugy sincs semmi, mire míg e föld göröngyein járunk, több szükségünk volna, a minek rövid vándorlásunk alatt több hasznát vennők, mint a hit. E nélkül hasonló volna életünk a kiszáradt forráshoz, melynek vidáman tova csörömpölése nem zavarja meg a völgy csöndét, habfodrai nem nyujtnak tápláló nedvet a millió virág magvát rejtő föld megtermékenyítésére. De vonuljunk vissza a költők fényes birodalmából az egyház-élet komoly regioi közé. Szóljunk hasonlat nélkül. Ha mindent birnánk, a mi örömet, kényelmet, tán jóllétet is ad, de nem birnök a hitet, hogy ezeket ezután is élvezni fogjuk — vajjon szerencsénk közepette is nem kellene-e magunkat szerencsétleneknek érezni? S midőn ily világ szerénti boldogságban is el kell ismernünk a hit szükségességét: mennyivel inkább ragaszkodnunk kell ahoz az életút terhesebb helyein, ott, hol ösvényünk elvész, elménk tétováz s aggodalom, küzdés és inség sajtolta vércseppek omlanak le homlokunkról? Hiszen a szegény, ki éhséggel küzködve hajtja le fejét az éjjeli nyugalomra, nem tudná egy perczre behunyni szemét, ha nem volna hite abban, hogy a holnapi nap majd csak akad talán egy könyörülő szív, ki sorsán enyhíteni fog! A beteg, kinek szívé a fájdalom megtörte, nem tudná kiállani a láz újabb rohamait, ha nem volna hite abban, hogy Isten s orvosa segélyével ismét visszanyeri egészségét! És a haldokló, kinek perczei az élet határozatlanul járó óráján már-már véget érnek, hol találna egy pontot, mely szenvedései között biztosabb enyhet ígérjen, mint a hit, mely Jézusra mutatva ezt mondja neki: «*Én vagyok a feltámadás és az élet, a ki én bennem hiszen, ha meghal is, él*». Ne, oh ne foszszátok meg hát magatokat Ker. Atyámfiak! a hittől önszántulag, ne tépjétek szét kebletekben azt a szellem-szálat, mely az embert a legfőbb lénynyel, Istennel köti össze s az eget a földhöz fűzi; ne engedjétek hatalmat magatok felett a gyanus kételkedésnek oly eszmékben, melyek ha csak a lélek délibábjai

volnának, még akkor is boldogítók, hanem megemlékezve az apostol eme szavaira: «*Meglássátok, hogy ne legyen közületek valakinek hitetlen szive, hogy az élő Istentől elszakadnátok*» — legyen bizalmatok s erősödjetek meg ma is a feltámadás és örök élet hitében. Vessétek szívetekbe a Zsidókhöz irt könyv intését: «*Reszkető térdeiteket erősítsétek meg és lábaitokkal egyenesen járjatok!*»

De tán nem kellene örök életről beszélnem, midőn e megterített asztal, a kenyér és bor, mik azon vannak, éppen ellenkezőt, t. i. halált, az Ur Jézus Krisztusnak ártatlanul szenvedett halálát hirdetik. A helyett, hogy megerősödnénk, nem fogunk-e inkább gyengülni a feltámadás iránt való hitünkben, ha e szent vendégség által is Jézus halálára emlékeztetünk? Nem, Atyámfiai! mert mi nem emlékezhetünk Jézus halálára a nélkül, hogy feltámadása eszünkbe ne jusson; ez annyi volna, mintha mi is holtak közt keresnők az élet. Mi nem kérdezzük: kicsoda veszi el nekünk a követ a koporsó szájáról? mert tudjuk, hogy Jézus nincs ott, hogy ő feltámadott. Mi nem siratjuk meg Jézust a keresztfán a nélkül, hogy ne örvendjünk az ő megdicsőíttetésén, mely lett az Istentől, ki őt mindenek Urává és Királyává tette. Őt is érte szenvedés, de az felmagasztaltatássá változott; verték ellenségei és megszagatták ruháit gonoszok, de azért Istennek jobbjára lőn ültetve, itélni elevenek és holtak felett. Im így egyesül e szent vendégségben is a legkeserűbb fájdalom emlékével a legédesebb remény biztatása. Így lesznek a kenyér és bor, melyek Jézus megtöretett testét és kiontatott vérét ábrázolják, táplálói egyszersmind a léleknek, mely abból örök életet eszik és iszik. Ne hagyjátok hát megzavartatni magatokat a szomorú emlékek által, melyek e szent vendégséghez vannak kötve, mert azok — hasonlóan a tavaszi felhőkhöz, melyekből áldásos eső hull a szomjas földre s általa felfrissül az egész természet — a lélek felüdülését, megújulását eszközlik s képessé teszik az embert nagy eszmékre s derék tettek végrehajtására. Ne ingadozzék hitetek, mint a panaszkodó Jóbe, ki így szólott kétségbeesésében: «*Miképpen a felhő elmúlik és elmegy, azonképpen a ki koporsóba szállt, nem tér vissza többé hajlékába és meg nem ismeri őt többé az ő helye*» — hanem vegyétek eszetekbe ama másik mondását, a miben Isten hatalmát ő is elismerte: «*Megköti Isten a vizeket a felhőkben*» és őrizzétek meg emlékezetetekben Jézusnak tanítványaitól búcsuzásakor mondott ama

biztató szavait: «*Én élek és ti is éltek!*» s ennek igazságáról való meggyőződésnek megszilárdítása végett vegyetek részt most is az általa szerzett szent vendégségben, melyet ő utolsó vacsorának, szeretet vendégségének nevezett.

Azonban ne feledjétek Atyámfiai! hogy e szent asztalnak csak úgy lehetünk méltó vendégei, ha magunkat elébb megpróbáltuk. E nélkül az apostol szava szerint: «*ítéletet eszünk és iszunk, mivelhogy nem becsültük meg Krisztusnak testét*». Pedig aligha önmegpróbálásunk olyan lesz, hogy bátran léphessünk az Ur színe elé; aligha nem halljuk meg mi is lelki királyunknak, Krisztusnak eme kérdését: «*Barátom! mi módon jöttél ide, holott nincsen menyegzői ruhád?*» Bizony Atyámfiai! ha szigoruan számot vetünk magunkkal és semmit el nem titkolunk, a minthogy magunktól és Istentől el nem titkolhatunk: el kell ismernünk, hogy mi Jézustól, kinek példáját kell követnünk még nagyon messze állunk. Mily önfeláldozó szeretetet tanusított ő az egész emberiség irányában! Mi ellenben gyakran testvéreinket sem szeretjük, s azt kérdezzük a lelketlen Kain-nal: «*Avagy őrizője vagyok-e én az én atyámfiának?*» Mily bátran védte ő az igazságot, melynek, hogy e földön boldogság legyen — «*ugy kellene folyni mint a sebes patak*» — s mi, oh mi nemcsak elfordulunk tőle, hanem sokszor kérdezzük is Pilatussal: «*Micsoda az igazság?*» Mekkora ereje volt benne a hitnek, mely az Istennek legdrágább ajándéka! míg mi tetteinkből ítélve olykor egy mustármagnyival sem birunk. Megrójuk Pétert, hogy hitében ingadozva, Krisztust megtagadta: pedig mi akárhányszor készek vagyunk magát az Istent is megtagadni! Jézus nem tartott semmi áldozatot igen nagynak arra, hogy kötelességeit teljesítse s a rá bizott munkát végrehajtsa, és a mit életével nem, halálával valósította: míg minket igen sokszor csekély áldozatok tétele is koldus-szegényekké tesz, hidegen útasítjuk el magunktól a szükölködőket s ha a harangok ércznyelve imádkozásra hív, megsüketitjük füleinket, mert nekünk nem lehet lelkünk nemesb vágyódásaira hallgatnunk akkor, mikor a test mindenekben minden s szükségei rendelkeznek hétköznapi és vasárnapi óráink felett egyaránt.

De ne folytassuk tovább e ránk nézve szomorú összehasonlításokat, melyek egy pár vonásban az uralkodó korszellemnek, az anyagiasságnak mérges befolyását tüntetik elő, hanem magunkba

szállva s tévelygésünket elismerve, igyekezzünk a veszély ösvényéről megtérni, mielőtt még nem késő. Igyekezzünk korlátozni az érzéki indulatokat, melyek egészen elnyomják lelkünk neme-
sebb természetét s közeledjünk Istenhez, hogy Isten is közeledjék
mihozzánk.

Ily szándékkal közeledjünk Atyámfiai! Istenhez különösen
most, midőn az ő szent Fia asztalához vagyunk hivatalosok. —
S bár hibával teljeseznek is kell magunkat érezni, ne rettenjünk
vissza, mert ha bűnbánatunk könnyei tiszták lesznek, Isten irgal-
masságával elfedezi gyarlóságunkat s megbocsátja vétkeinket,
miért is imádkozzunk hozzá eképpen:

Jóságos Isten! kegyelemnek Atyja! Bűneinken való busulással
borulunk le még egyszer előtted, mielőtt az uri szent vacsorában része-
sülnénk. Oh mennyire óhajtottuk e perczet! mint vágyott lelkünk ez
áldozatra! s most mégis félelem szállja meg keblünket; mert érezzük,
hogy mi sokszor megfejtkeztünk a te parancsolatidról, áthágtuk tör-
vényidet, nem követtük szent Fiadat s mindezek által méltatlanokká
tettük magunkat azon te jótéteményidre, melyeket minden nap ránk
árasztasz.

De bár csüggesztőleg hat is ránk multunk emléke, bizunk benned
és a te irgalmadban, jó Atyánk! mert tudjuk, hogy te, ki nem gyönyör-
ködöl a hitetlennek halálában, időt adsz a megtérésre mindenkinek s a
bűnöst, mihelyt hibáját megbánta, kegyelmedbe fogadod.

Ime mi is töredelmesen bánjuk meg eddigi mulasztásainkat, meg-
tisztítjuk szivünket a jóra való önelhatározás arany fürdőjében s jobbu-
lást fogadva kérjük bocsánatodat.

Oh lásd könnyeinkben lelkünk jóra törekvő szándékát! Fogadd el
azt, mint megigazulásunk előjelét, s nem nézve gyengeségeinket, tégy
méltó vendégeivé szent Fiad asztalának — az ő nevében kérünk. Mi
Atyánk stb.

Közben mondandó imák.

a) A gyülekezet férfaiival.

«Kicsoda veszi el nekünk a követ a koporsó szájáról?» Ezt
kérdék azok, kiket Jézusnak, az igazság bajnokának kegyetlen
halála mélyen megbántott, s még egyszer látni óhajtották volna
öt, midőn egy angyal megjelenvén, mielőtt ezek észrevették volna,
a követ Jézus koporsójáról elhengeríté. Atyánk, Istenünk! küld
el hozzánk is a te angyalidat, hogy hengerítsék el a nagy köve-
ket, melyek miatt a jézusi eszmék még most se jöhetnek ki azon
sirokból, hova a mysteriumok kedvelői és tudatlanság temették;

támaszd fel az igazságot, melyet a világ némely fiai örökre koporsóba zárva szeretnének látni; minket pedig ne hagyj lankadni kötelességeink hív teljesítésében; tégy vigyázókká éjjel és nappal mindenek felett szent vallásunk érdekében, hogy életpályánk végén meghallhassuk ama biztató szót: *«jól van jó és hív szolgám, a kevesen hív voltál, többre bizlak ezután»*. Amen.

b) A z ifjúsággal.

«Miért keresitek a holtak között az élőket?» Ily szózat hallatszék a koporsó mellől azoknak, kik Jézus feltámadását nem is sejtették. Atyánk, Istenünk! mily gyakran eltévesztjük mi is az élet céljához vezető utat s boldogságot hiszünk található oly dolgokban, melyekben nincs haszon. Oh küld el ilyenkor hozzánk is a te útmutató angyalodat, hogy tudjuk meg, merre kell irányoznunk lépteinket s miként oldhatjuk meg leghelyesebben az élet komoly feladatát; egyszersmind adj erőt és segédelmet minden jó szándékunkra, hogy a tökéletességet, melyre hivatva vagyunk, mindinkább megközelíthessük. Amen.

c) A gyülekezet nőivel.

«Ne féljeteK, mert jól tudom, hogy a názarethbeli megfeszített Jézust keresitek». Így szólott az angyal az asszonyoknak, kik a válságos harmad nap reggelén a koporsóhoz mentek vala, melyet üresen találtak. Atyánk! Istenünk! mi is a Jézust, de a feltámadott Jézust keressük minden reggel és minden estve, mert az ő tanításait hallgatva lehetünk csak boldogok. Oh ne hagyj, hogy vallásos buzgóságunk valaha lankadni kezdjen, tudván, hogy öröminnkben és bánatinkban rajtad kívül nem lehet másban bizodalunk, s midőn aggodalom szoritja keblünket, hozzánk is elküldöd a vallás bátorító angyalát, mely az élet minden körülményei között ezt mondja nekünk: *«Ne féljeteK.»* Amen.

Mielőtt elhagynók e szent helyet, hol lelkünk az örökélet beszédével táplálkozott, adjunk hálát Atyámfiai! még egyszer a jó Istennek. Imádkozzunk:

Isten! minden lelki és testi áldásoknak osztogatója! hálára nyílnak meg ajkaink, hogy nem nézve a mi gyengeségeinket, jóvoltodnak édességét bő mértékben árasztottad ránk ma is, s az uri szent vacsorávaló élés által mintegy újjá születnünk engedtéL bennünket. Oh, mert

ugy tetszik nekünk, mintha megigazultabbak lennénk, mintha lelkünk szárnyairól levertük volna a port, mi ég felé emelkedésünkben akadályozott.

De mi haszna e percnyi boldogságnak, ha az ihletettség, mit itt érezünk, a külső világgal érintkezésünknel — mint szélről elkapott gyenge lehellet — ismét oda lesz?! ha az új embert ismét az ó váltja fel, mihelyt tornácziát elhagyjuk?! Nem, jó Atyánk! bár érezzük, hogy a tökéletességtől még messze vagyunk, de azon pontról, hová most jutottunk, visszasodortatni magunkat nem engedjük. E végre légy te is segedelünk s jóra való önelhatározásunkban adj megmaradást és állandóságot. Hagyd világolni előttünk Jézus szellemét, kinek feltámadása emlékére szenteltük ez ünnepet, s az ő példájának követésével foglalj el minket egészen.

Szent Fiad példáját követve könyörgünk neked, Istenünk! azokért is, kik betegség vagy más eltartóztató körülmény miatt szent házában nem jelenhetvén meg, nem vehettek részt a szeretet ezen vendégségében. Légy ezeknek orvosuk, könyítsd meg testi és lelki szenvedéseiket. A vallástalanokat, kik megfejtkeztek rólad és a te dicsőségednek hajlékáról, alázd meg, hogy meglágyítván szívök keménységét, higgyjenek benned s téged keressenek mindenek előtt.

Atyánk, Istenünk! vonj közelebb mindnyájunkat magadhoz; légy örömünknek megszentelője, bánatunk találjon te benned enyhülést. Légy atyja az árváknak, gyámola az özvegyeknek, szabadítója a foglyoknak, menedéke az ártatlanul üldözötteknek.

A te áldásod legyen az anyaszentegyházon, ennek egyes tagjain és a családokon. Áldd meg hazánkat és nemzetünket. Szenteld meg ünnepünket, hogy ennek mint kezdete, úgy vége is legyen a te dicsőségedre és a mi idvességünkre. Mi Atyánk stb.

Z á r b e s z é d.

Mint a tanítványok amaz utolsó vacsorán hitben és szeretetben: mi is együtt valánk ma, Keresztény Atyámfiak! a mi nagy mesterünkkel lélekben. Az ő lelke, az ő szelleme hasson át minket egészen, birjon teljesen s tegyen egyekké vele most és mindörökké. Amen.

IV.

Ugyancsak husvéti.

«Ez pedig a kárhoztatás, hogy világosság jött e világra, de az emberek inkább szerették a sötétséget, hogynem a világosságot, mert az ők cselekedeteik gonoszok valának». Ugy tetszik nekem Keresztény Atyámfiak! mintha János evangelistának eme szavait hallanám viszhangzani e szent asztal mellett, melyhez ezennel ünnepélyesen meghivlak mindnyájatokat, gyülekezetünknek itt jelenlevő buzgó tagjai!

Világosság jött e világra! Valóban ennél találóbban ki nem fejezhette volna az evangéliumi író azt az eredményt, melyet az Ur Jézus, az ő isteni tudománya által akart elérni, kinek minden szava és minden cselekedete oda volt irányozva, hogy az embereket a vallásos eszmék körüli tévelygéseikről meggyőzze, lelki szemek homályát eloszlassa, őket Isten igaz ismeretéhez juttassa s ez által mind a hit, mind az erkölcs birodalmában oly fényt terjeszsen, mely mellett mindenki biztosan haladhasson az elébe tűzött cél felé. Bizony dicső feladat! Bizony nagyszerű, magaslatos gondolat!

De az emberek inkább szerették a sötétséget, hogynem a világosságot, mert az ő cselekedeteik gonoszok valának. Igen, az önző, a vallásban is csak maguk hasznát s földi nyereséget kereső emberek hamar belátták, hogy Jézus világosságot szerző tudományának terjedésével ők többé nem ámithatják a népet s nem gyakorolhatják megszokott álnokságaikat; ugyanazért hidegen fordultak el Jézustól, nem csak, hanem nyilván ellene támadtak, tanait hamisaknak, elveit a társadalomra nézve felforgatóknak, az államra nézve veszélyeseknek kiáltották, elárulták, törvényszék elébe állították, a minek gyászos következése lett — kelet akkori szokása szerint — keresztre feszítése és azon való kimulása, az a nagy következményü s eredményeiben évezrekre kiható halál, melyet harmad nappal ezelőtt mi is megünnepeltünk s melynek emlékezetére élünk ma az uri szent vacsorával.

De, hogy is van az Keresztény Atyámfiai! hogy az emberiség kebelében minden közjóra irányuló nagy eszmének és jó szándéknak, minden nemes czélnek és törekvésnek azonnal ellenségei támadnak! Hogy van az, hogy az igazságot, a melyre a legtöbben hivatkoznak, a legkevesebben szenvedhetik? Nézzük bár a mindennapi élet jelenségeit, ezer példát látunk, a mi e szomorú igazságot bizonyítja. Ime itt az egyik a legkomolyabb szándékkal emeli fel szavát a közjó érdekében s az emberek gúnyt üznek lelkesültségéből; amott a másik keresve-keresi, a szent könyv szerint áron is megveszi az alkalmat, melyben jót tehessen, s az emberek azt mondják, hogy vágyik magát kitüntetni; a harmadik egy jobb jövő reményével szívében, vas szorgalommal s minden akadályokon győzedelmeskedő erélylyel fog oly dolgokhoz, melyekből magának az öntudaton kívül semmi haszna nincs, s az

emberek ábrándozónak, rajongónak nevezik. És ki tudná elszámlálni mindazon eseteket, melyekben az igazak és jók, a bátrak és nemesek csaknem mindennap nagypéntek ünnepet ülnek, vagyis a gúny és rágalom, az irigység és féltékenység keresztfájára feszítetnek.

De hagyjuk e szomorú gondolatokat, hisz' a mai nap husvét ünnepe; oly ünnep, melyhez nem illik, hogy az életről magunknak sötét képet alkossunk. Igen, Keresztény Atyámfiak! e mai nap, melyet az Ur Jézus feltámadásának emlékezetére a keresztény világgal mi is megszentelünk, minden ékesszólásnál meggyőzőbben hirdeti nekünk, hogy a gonoszságnak az igazsággal szemben minden mestersége hiábavaló; mert ha keresztre feszítik is, utóljára győznie kell; e nap fényes bizonyossága annak, hogy a történet szálai nem a vak sorsnak, hanem egy bölcs Istennek vannak ujjai között, egy oly Istennek, a ki egyszerre belátja a múltat, a jelent és jövőt, a szent ügyet végképen elesni s az istentelenek által porba tiportatni nem hagyja. Távol legyen annak-okaért tőlünk, hogy éppen ma tanusítsunk kishitűséget; távol legyen, hogy éppen ma veszítsük el az isteni gondviselésben való reményünket, midőn a sirok is megnyílnak s kikelnek belőlük, kik ott régen alusznak vala, hogy a halottak országában, a temetőben is élet és öröm legyen.

Felejtsetek hát el Keresztény Hívek! ama sötét képeket, arczotok boruja változzék derűre, töltse be sziveteket remény, vigasztalódjatok ti, kiket az élet terhe nyom, kiket rossz emberek keserítnek és az irigykedő világ vagy a lármázó nép hála helyett tövis koszorúval szokott megtisztelni! Gondoljátok meg, hogy a mily rövid időköz van az Ur Jézus kínos halála és dicsőséges feltámadása között: oly rövid lehet a ti földi szenvedéstekek is! Gondoljátok meg, hogy egy jó és bölcs Isten intézi sorsunkat, a ki akkor is, midőn keresztet tesz vállainkra, enjavunkat munkálja és gyakran a szenvedés által is szent célját éri el.

Azonban, a mint az igaz ügy diadalának s Jézus feltámadásának örvendünk, a mint az isteni gondviselés s egy jobb jövő reménye iránt bizalom szállja meg keblünket: ne feledjük el Keresztény Atyámfiak! hogy e szent asztal mellett egyszersmind azon kötelességeinkről is meg kell emlékeznünk, melyek teljesítése nélkül jó keresztények s e szent asztal méltó hivatalosai nem

lehetünk. Be vannak azok írva kinek-kinek szive táblájára, csak bele kell ottan-ottan pillantani, a vidám társaságoktól néha-néha visszavonulva, önmagatokkal társalogni, bensőtöket figyelemmel megvizsgálni s megtudni, mennyire feleltetek meg családi és polgári tartozásaitoknak? mekkora terheitek és mulasztásaitok számlája? s mennyi van javatokra öröm- vagy terhetekre szemrehányásképpen fölírva? hogy ahoz képest magatokat napról-napra tökéletesítsétek és méltók legyetek az Ur Jézus követőinek s Isten képét viselő embereknek neveztetni. Oh tegyétek meg e vizsgát különösen most, midőn e szent asztalhoz járultok, mert írva van: *«Próbálja meg kiki magát és úgy egyék abból a kenyérből és úgy igyék abból a borból, mert a ki méltatlanul eszik és iszik, kárhozatot eszik és iszik magának»*. Azután pedig jertek, kérjük Istentől bűneink bocsánatát, kérjük atyai kegyelmét. Imádkozzunk:

Lelkünk igaz alázatával hajlunk meg előtted, egyedül imádandó Isten! kinek jóvoltod betölti a világots szereteted mint lényed végtelen! Mélyen érezzük, Atyánk! ezen te jóságodat és szeretetedet különösen e szent asztal mellett, mely mint egy örök emlék, nemzetségről nemzetségre hirdeti a te kegyelmedet s időről időre megújítja bennünk az irántad tartozó hála és tisztelet érzelmeit.

Oh Uram! ki tudná ki a te gondolataidat és a te terveid titkaiba ki pillanthatna be? mint a napba nézőnek homály száll szemére: akként homályosul el bennünk is minden, ha korlátolt látásu eszünkkel dolgaidba akarunk avatkozni. Mi csak azt látjuk, hogy intézkedéseidben mindenkor a legfőbb bölcsesség nyilatkozik, s még az áldozatokból is áldás forrása fakad fel számunkra.

Ime ez áldásnak vize csörgedez nekünk ma és e pillanatban is abból az áldozatból, melyet szent Fiad hozott az emberiség ügyének! S midőn e vizből megenyhíteni vágyunk szomju lelkünket, kérünk, szerezz bennünk igaz megtörődést, hogy készületlen ne lépünk e szent asztalhoz.

Oh mert mint végetlen szeretetedet: úgy a mi gyarlóságinkat is itt, e szent helyen érezzük a legelevenebben; itt, hol csak egyedül veled vagyunk, érezzük leginkább, mi sokszor felejtkezünk meg rólad ott künn az életben; itt, hol embertársainkkal együtt imádkozunk, veszszük észre, mi sokszor törekszünk egymás ellen, holott testvéreknek kellene lennünk s eképpen megrontjuk a törvényt, megszegjük az első és legfőbb parancsolatot: hogy téged mindenek felett szeressünk és szeressük felebarátinkat úgy, mint magunkat.

Isten! irgalom Istene! bocsáss meg nekünk, mint atya megbocsát gyermekeinek s jóvoltodnak újabb jelét éreztetvén velünk, indíts buzgó szeretetedre, hogy méltókká legyünk egyszersmind kegyelmedre is. Legyen a szent cselekvény is, melyet végrehajtani szándékozunk, tökéletesedésünk eszköze. Az Ur Jézus haláláról megemlékezésünk szolgáljon

szívünk nemesítésére, kegyességünk ébresztésére, vallásos hitünk és reményünk megerősítésére. Amen.

Közben mondandó imák.

a) A gyülekezet férfival.

«Az igaznak emlékezete áldott, a hamisaknak nevök pedig megrothad». Im e szózatot véljük hallani ma, midőn az Ur Jézus halálát feltámadásával együtt hirdetjük. Oh segélj meg jó Istenünk, hogy mi is csak az igazságban gyönyörködjünk s ne legyen közöttünk egy is, ki azt Judásként valaha megtagadja. Tégy polgári kötelességünkben kitartókká, anyaszentegyházunk iránti tartózasaink teljesítésében buzgókká, tégy minden dolgainkban vigyázókká és egyetértőkké, hogy majd mikor nekünk is csak emlékünknél marad meg, elmondhassák utódaink: «Az igazak fénylenek, mint a nap, az ő mennyei Atyjoknak országában». Amen.

b) Az ifjúsággal.

«A reménység meg nem szégyenít». Im ez apostoli biztatás újul meg ma szívünkben, midőn a tanítványokra gondolunk, kik a keresztfán elvérzett Krisztust feltámadni látták. Oh tedd bennünk is állandóvá a reménységet, jó Istenünk! mert a remény az élet költészete; olyanok vagyunk e nélkül, mint a virágtalan fa s illat nélküli virág. Tedd gazdaggá életünket reményben és jó cselekedetekkel ékes virágzásban, s hogy a remény minket se szégyenítsen meg, tedd alapjává az isteni félelmet: «mert csak a kik az Istent félik, azoknak van a reménység örömeikre, az istenteleneknek pedig várakozásuk elvész». Amen.

c) A gyülekezet nőivel.

«Azért most megmarad a hit, a reménység, a szeretet, ez a három; ezek közt pedig legnagyobb a szeretet». Im e vallomással kívánjuk megszentelni e pillanatot, melyben lelkünk ama kegyes lelkekkel találkozik, kik Jézus Krisztust a Galileabeli sírboltban felkeresvén, testét drága kenetekkel megkenték. Oh cselekedd, jó Istenünk! hogy a szeretet, ez a mennyei érzés, szívünk e mindenható képessége, mely erős mint a halál és kemény mint a kőporsó, soha el ne fogyjon mi bennünk; legyen ez állandó oltára

keblünk szentélyének, melyről az igaz vallásosság s istenes élet jó cselekedetekben nyilvánuló áldozatfüstje szálljon fel hozzád, szeretet örök forrásához, *«kitől származik minden jó adomány és tökéletes ajándék»*. Amen.

Lelki örömeinkért, miket e nap nyújtott, jertek Keresztény Atyámfiai! mondjunk hálát még egyszer Istenünknek:

Jó Isten! Neved volt ajkainkon, midőn szent házádba jöttünk, az legyen ott, midőn innen eltávozzunk. Oh légy áldott szeretetednek ma adott bizonyosságaiért: hogy ez ünnepet megértük s uri szent vacsorával élve lelkünk szomját megenyhítettük. Ugy tetszik, mintha szivünk dobogása szabadabb lenne, mintha védő karjaid támogatását éreznők ismét s ez érzés vigaszt ad, megnyugtat és fölemel. Oh Isten! tudjuk mi, hogy nem te taszítasz el minket magadtól, hanem mi szakítjuk el magunkat tőled, mi emelünk magunknak helyetted, oh hatalmas Isten! nyomorult földi bálványokat, képet és szobrot, előítéleteket és babonát, világi hasznót és anyagi érdekeket, a testiség és önzés rút bálványait s rólad megfejtkézve ezeknek szeretünk gyakran áldozni. De fogadjuk előtted szent fogadással, hogy e bálványok örökre kivette lesznek ezentúl szivünk templomából, hogy ott egyedül isteni képed maradjon! Oh ne hagyd, hogy e kép ismét elhomályosuljon; tarts meg minket a te félelmedben és a te tiszteletedben állandóan; egy gondolat és egy érzés hevitse szüntelen keblünket: szeretni téged teljes szivünkből, szeretni felebarátinkat mint enmagunkat.

Terjeszd ki, oh jó Istenünk! gondviselésed védő szárnyait ezután is felettünk: örömben és búbán, szerencsében és szenvedésben légy a mi oltalmunk. Vedd oltalmadba családainkat s azoknak egyes tagjait, városunkat s annak polgárait, hazánkat s ebben a testvér népeket. Áldd meg a királyt és az uralkodó-házat, tartsd meg a magyar kormányt s adj bölcsességet a haza atyáinak. Áldd meg kis anyaszentegyházunkat s neveld buzgó tagjainak számát, hogy legyenek mindig, a kik szeretettel áldozzanak a vallás ügyének. Áldd meg közelebbről gyülekezetünket s ebben azon kegyes lelkeket, kik irántad való tiszteletüket koronként áldozataikkal is kimutatják. Áldd meg a nevelő intézeteket, melyekből egy új nemzedék lép ki az életbe, s cselekedd, hogy ifjaink isteni félelemben, a haza és egyház szeretetében növekedjenek.

Megemlékezünk e pillanatban, oh Isten! a szenvedőkről is, kiket testi vagy lelki betegség gyötör. Oh hivd ma őket is új életre: a lelki erő és jó egészség vidám reggelére. Szüntess meg minden könnyhullatást és jajt, hogy boldog nép zengje országszerte dicsőségedet. Szent Fiad nevében kérünk. Mi Atyánk stb.

Z á r b e s z é d.

Bemutattuk Istennek lelki áldozatunkat; de ne feledjük Atyámfiai! hogy ez csak úgy lesz kedves előtte, ha a mit fogadtunk, mindazt hiven megtartjuk. Ha eltávozzunk is tehát e szent hajlékból, ne távozzunk el az itt megismert igazságoktól. Járjunk

szüntelen a jónak és szépnék, az igaz keresztény erényeknek útján. Lássék meg rajtunk a templom és az ünnep javító munkája itt és künn, most és mindörökké. Amen.

V.

Pünkösdkori.

Győzelem a jelszó Keresztény Atyámfiái! melyet ma a kereszt zászlója buzdítólag lobogtat előttünk, s a mely pünkösdi ünnepünket felékesíti, örömünket megszenteli. Győzelem! győzelme annak az isteni erőnek, melyet bibliailag Szent Léleknek nevezünk s a mely egy ily napon Jézus tanítványaiból, azokból az egyszerű halászokból és vámszedőkből, kiket addig egy kis szélvész is remegésbe hozott, egyszerre megannyi hőst és prófétát teremtett s őket a Krisztus ügyének oly bátor hirdetőivé tette, hogy egyedül Péter apostol képes volt beszédével 3000 lelket nyerni meg a kereszténységnek, megalapítván evvel az első gyülekezetet ott, hol az ármány halálos csapást mért vala a legszentebb ügyre — Jeruzsálemben!

Oh mily szép, mily magasztos emlék ez, Keresztény Atyámfiái! Mennyi felemelő, vigasztaló és bátorító erő rejlik e gondolatban, ha a régiség és megszokás miatt nem hagyjuk azt nyomtalanul elveszni! Nekem legalább úgy tetszik, mintha minden borus sejtelem, minden kishitűség, mely lelkünket akár a polgári, akár a vallási élet olykor-olykor csüggesztő és elszomorító helyzetének szemlélésével megszállhatja, muló ködként elenyészne, mihelyt eszünkbe jut a pünkösdi szent történet, mely kezessége annak, hogy a jó és igaz kiküzdésére az Isten közvetlenül is küld segídelmet, s míg egyfelől különös erővel áldja meg azokat, a kik jót akarnak, addig másfelől a jónak elfogadására is lassanként elkészíti a kebleket. Lassanként — mondom — mert valamint a felkelő nap első sugarainak a keleti hegyormok ellentállanak s a világosság csak perczenként terjed tovább meg tovább a földszínen: úgy minden üdvös, hazát és emberiséget boldogító eszmének időre van szüksége, hogy a korszellemet mintegy magának megnyerje, a mi a tapasztalás szerint — fájdalom — ismét csak